

RODOVO PODMIENENÉ ŽIADOSTI O AZYL A ZÁSADA *NON-REFOULEMENT* (*NENAVRÁTENIA*): ČLÁNKY 60 A 61 ISTANBULSKÉHO DOHOVORU

Zborník o Dohovore Rady Európy
o predchádzaní násiliu na ženách
a domácemu násiliu
a o boji proti nemu

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

**RODOVO PODMIENENÉ ŽIADOSTI O AZYL
A ZÁSADA *NON-REFOULEMENT* (*NENAVRÁTENIA*):
ČLÁNKY 60 A 61 ISTANBULSKÉHO DOVOHORU**

**Zborník o Dohovore Rady Európy
o predchádzaní násiliu na ženách
a domácemu násiliu a o boji proti nemu**

Zostavovateľ:
Louise Hooper, advokátka
Garden Court Chambers, Spojené kráľovstvo

Francúzske vydanie:

*Demandes d'asile fondées
sur le genre et non-refoulement :*

Articles 60 et 61

de la Convention d'Istanbul

*Za názory vyjadrené v tejto publikácii
zodpovedá autor, pričom tieto názory
nemusia nevyhnutne zodpovedať oficiálnej
politike Rady Európy*

*Všetky požiadavky týkajúce sa reprodukcie
alebo prekladu celého dokumentu
alebo jeho časti je potrebné adresovať
Riaditeľstvu komunikácií, Rada Európy
(F-67075 Strasbourg
Cedex alebo publishing@coe.int).*

*Akúkoľvek inú korešpondenciu, ktorá
sa týka tohto dokumentu, je potrebné
adresovať Divízii pre rovnosť Generálneho
riaditeľstva pre demokraciu.*

*Prebal a grafická úprava:
KIS, Kyjev, Ukrajina*

Fotografie: Shutterstock

*© Rada Európy, december 2019
Tlač: Rada Európy*

Obsah

I. ÚVOD	7
II. AKÚ OCHRANU POSKYTUJE PRE MIGRANTKY, UTEČENKYNE A ŽIADATEĽKY O AZYL ISTANBULSKÝ DOHOVOR?	9
III. ČLÁNOK 60: RODOVO PODMIENENÉ ŽIADOSTI O AZYL	12
Článok 60 odsek 1: Uznatie „rodovo podmieneného“ násilia páchaného na ženách ako formy prenasledovania	14
Formy násilia páchaného na ženách a domáce násilie, ktoré by sa mali považovať za rodovo podmienené násilie, ktoré môže predstavovať prenasledovanie	16
Diskriminácia ako prenasledovanie	24
Ženy utekajúce pred trestným stíhaním alebo trestom	25
Úroveň ochrany vyžadovaná Istanbulským dohovorom	26
Ženy a vnútorné presídľovanie	29
Článok 60 odsek 2: Rodovo citlivý výklad Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov	30
Článok 60 odsek 3: Rodovo citlivé prijímacie a podporné služby, konania o azyle a usmernenia o rodovej rovnosti	34
Rodovo citlivé prijímacie a podporné služby	38
Rodovo citlivé konanie o azyle	39
Usmernenia o rodovej rovnosti	42
IV. ČLÁNOK 61: ZÁSADA <i>NON-REFOULEMENT</i> (NENAVRÁTENIA)	45
Čo je zásada <i>non-refoulement</i> (nenavrátenia)?	45
Kedy by sa pre ženy mohli uplatniť povinnosti vyplývajúce zo zásady <i>non-refoulement</i> (nenavrátenia)?	47
V. ZÁVER	50
VI. KONTROLNÝ ZOZNAM	51
VII. KĹÚČOVÉ ZDROJE	56
VIII. LITERATÚRA	59

Skratky

CEDAW	Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien
EDĽP	Európsky dohovor o ľudských právach
EÚ	Európska únia
FGM	Mrzačenie ženských pohlavných orgánov
GREVIO	Skupina expertov pre boj proti násiliu na ženách a domácemu násiliu
ICCPR	Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
ICESCR	Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach
MVO	Mimovládna organizácia
PACE	Parlamentné zhromaždenie Rady Európy
UNHCR	Vysoký komisár Organizácie Spojených národov pre utečencov

I. Úvod

Nikto neopúšťa domov, pokiaľ domov nie je v ústach žraloka...

Warsan Shire, z jej básne „Domov“

Mnohé utečenkyné a žiadateľky o azyl sa v krajinách svojho pôvodu, počas svojej cesty a v tranzitných a cieľových krajinách stávajú obeťami rodovo podmieneného násillia vo forme znásillnenia a iných foriem sexuálneho zneužívania a vykorisťovania, obťažovania alebo domáceho násillia. Prijímajúce štáty nie vždy považujú ich ochranu pred násillím za prioritu. Rodové hľadisko a potreba ochrany veľkého počtu utečencov a žiadateľov o azyl sú vo veľkej miere prehliadané a spôsobujú medzery v ochrane, čím pre mnohé ženy dochádza k zvýšeniu rizika.¹

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu (ďalej len ako „Istanbulský dohovor“) ako nástroj prevencie a boja proti všetkým formám násillia páchaného na ženách, vrátane domáceho násillia, obsahuje ustanovenia, ktoré sú špeciálne určené pre žiadateľky o azyl a utečenkyné. Účelom tejto publikácie je podpora implementácie článku 60 (rodovo podmienené žiadosti o azyl) a článku 61 (zásada nenávratenia) Istanbulského dohovoru. Cieľom je pomôcť politikom, príslušníkom pohraničnej stráže, imigračným úradníkom a odborníkom, a to prostredníctvom poskytnutia praktických rád. Toto zahŕňa vymedzenie pojmov, informácie a príklady rodovo podmieneného násillia, ktoré možno považovať za formy prenasledovania alebo iného vážneho bezprávia; ako zabezpečiť, aby sa všetky dôvody Dohovoru vykladali rodovo citlivým spôsobom; aké sú požiadavky na rodovo citlivé postupy prijímania; rodovo citlivé praktiky a postupy v súvislosti s konaním o udelení

1 „Je potrebné lepšie chrániť ľudské práva utečenkýň a migrantiek“ (v angl. origináli „*Human Rights of refugee and migrant women and girls need to be better protected*“), Komisar pre ľudské práva, Štrasburg, 7. marca 2016, dostupné na: www.coe.int/en/web/commissioner/-/human-rights-of-refugee-and-migrant-women-and-girls-need-to-be-better-protected?desktop=false.

statusu utečenca; a žiadosti o poskytnutie iných foriem medzinárodnej ochrany. Publikácia sa pri zásade nenavrátania venuje doplnkovej ochrane a na záver obsahuje kontrolný zoznam, ktorý sumarizuje požiadavky ustanovení článkov 60 a 61 Istanbulskeho dohovoru, ktoré sa týkajú žiadateľiek o azyl a utečenkýň.

K 1. decembru 2019 Istanbulský dohovor ratifikovalo 34 členských štátov Rady Európy, pričom 11 členských štátov ho podpísalo, avšak neratifikovalo. Istanbulský dohovor podpísala aj Európska únia (EÚ). Skupina expertov Rady Európy pre boj proti násiliu na ženách a domácemu násiliu (GREVIO) dokončila a zverejnila základné hodnotenia týkajúce sa Albánska, Rakúska, Dánska, Fínska, Francúzska, Monaka, Čiernej Hory, Portugalska, Švédska a Turecka. Tieto hodnotenia skúmajú, do akej miery zmluvné štáty plnia svoje záväzky vyplývajúce z Dohovoru. Niektoré zo zistení skupiny GREVIO sú uvedené v nasledujúcich častiach tejto štúdie.

II. Akú ochranu poskytuje pre migrantky, utečienkyne a žiadateľky o azyl Istanbulský dohovor?

Cieľom Istanbulského dohovoru je **ochrana žien pred všetkými formami násilia, ako aj prevencia, stíhanie a odstránenie násilia páchaného na ženách a domáceho násilia** (článok 1 Istanbulského dohovoru).

Istanbulský dohovor stanovuje právne záväznú definíciu rodovo podmieneného násilia, pričom jasne stanovuje právne zásady a normy v oblasti prevencie a boja proti rodovo podmienenému násiliu a domácemu násiliu. Štáty, ktoré riadne nezabraňujú všetkým formám násilia páchaného na ženách vrátane domáceho násilia a nebojujú proti nim, budú porušovať ustanovenia Istanbulského dohovoru. Dohovor ponúka štátom, politikom a odborníkom právne nástroje na zodpovedanie otázok o tom, čo sú základné štandardy a opatrenia, ktoré musia štátne orgány vykonať, aby účinným spôsobom mohli na násilie páchané na ženách a domáce násilie reagovať. Okrem toho Dohovor predstavuje základný pilier pre dosiahnutie rodovej rovnosti a odstránenie násilia páchaného na ženách: uznáva násilie páchané na ženách ako formu diskriminácie žien, pričom vychádza z predpokladu, že násilie páchané na ženách nemožno odstrániť bez vynaloženia úsilia o nastolenie väčšej rovnosti medzi ženami a mužmi.

Článok 4: zásada nediskriminácie a dôležitosť pre migrantky a utečienkyne

Článok 4 odsek 3 Istanbulskeho dohovoru jednoznačne stanovuje, že:

Vykonávanie ustanovení tohto dohovoru zmluvnými stranami, najmä opatrenia na ochranu práv obetí **sa zabezpečia bez diskriminácie** založenej na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rod, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmysľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej menšine, majetok, rodová príslušnosť, sexuálna orientácia, rodová identita, vek, zdravotný stav, zdravotné **postihnutie, manželský stav, postavenie migranta alebo utečenca** alebo iné postavenie.

V zmysle článku 4 ods. 3 sa uplatňuje základná právna zásada v oblasti ľudských práv, podľa ktorej je štát povinný **uznávať, zabezpečovať a chrániť** ľudské práva všetkých osôb nachádzajúcich sa na jeho území.² Z tohto dôvodu sa ustanovenia Istanbulskeho dohovoru v *plnom rozsahu* vzťahujú na všetky ženy nachádzajúce sa na území štátu bez ohľadu na ich štatút migrantky alebo utečienkyne. Preto pokiaľ ide o povinnosti v oblasti prevencie, ochrany, stíhania a integračnej politiky, v súvislosti s násilím páchaným na ženách alebo domácim násilím páchaným v hostiteľskom štáte nemožno rozlišovať medzi štátnymi príslušníkmi, migrantmi s regulárnym postavením, neregulárnymi migrantmi, utečencami alebo žiadateľmi o azyl.

Existuje množstvo závažných príkladov rodovo podmieneného násillia a domáceho násillia, ktorých obeťami sa stali ženy a dievčatá žiadajúce o azyl v Európe, a to počas ich cesty za azylom, počas rozhodovacieho procesu a po získaní štatútu utečenca alebo humanitárneho štatútu v Európe. Patrí k nim znásilnenie a sexuálne násillie páchané v utečeneckých táborech, prijímacích centrách a počas tranzitu, zločiny spáchané v mene takzvanej „cti“, zneužívanie na prostitúciu zo strany prevádzčov a obťažovanie zo strany imigračných úradníkov a spoločnosti ako celku.³

Migranti sú často obzvlášť zraniteľní voči rôznym formám diskriminácie a môžu

2 Článok 1 Európskeho dohovoru o ľudských právach (EDLP): „Vysoké zmluvné strany priznávajú každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v hlave I tohto dohovoru“, dostupné na adrese https://www.echr.coe.int/documents/convention_slk.pdf.

3 „Od konfliktu k mieru? #Hlasyžien: Odporúčania na predchádzanie násilliu páchaného na utečenkyniach na ceste a na boj proti nemu“ (v angl. origináli: „*From Conflict to Peace? #Womensvoices: Recommendations on preventing and combating violence against refugee women and girls on the move*“), Európska ženská loby, 2016, dostupné na: www.womenlobby.org/IMG/pdf/_womensvoicesfinalforweb.pdf.

patriť do viacerých zraniteľných skupín. Mnohí z nich podľa vnútroštátnych právnych predpisov nemajú nárok na základné práva, ako je zdravotná starostlivosť alebo sociálna pomoc, čo môže mať výrazný vplyv na ich exponovanosť voči násiliu ako aj na schopnosť pred ním uniknúť. Ukazuje sa, že osoby pochádzajúce z prostredia etnických menšín alebo migrantov sú, či už z jedného aj viacerých dôvodov, vystavení diskriminácii častejšie ako väčšinové obyvateľstvo.⁴ Napríklad žena tmavej pleti, ktorý žiada o azyl, môže byť vystavená diskriminácii z dôvodu svojej rasy, postavenia žiadateľky o azyl a/alebo z dôvodu, že je žena. Žena môže byť kedykoľvek z jedného alebo z viacerých týchto dôvodov diskriminovaná.

Parlamentné zhromaždenie Rady Európy (PACE) uznalo negatívny vplyv viacerých foriem diskriminácie na skúsenosti žien s azylovým systémom a systémom poskytovania ochrany, a v súlade s požiadavkami Istanbulskeho dohovoru rozhodlo, že štáty by mali prijať opatrenia na boj proti diskriminácii utečencov a žiadateľov o azyl, a to vrátane žien. Štáty by predovšetkým mali spustiť kampane na zvyšovanie povedomia o pozitívnom prínose utečencov a žiadateľov o azyl pre naše spoločnosti a dôrazne odsúdiť a trestať akúkoľvek formu diskriminácie a násilia voči utečencom a žiadateľom o azyl, vrátane žien.⁵

Ak sú osoby s rozhodovacou právomocou vyškolené tak, aby rozpoznali svoje vlastné predsudky a nevedomé predpojatosti a aby k žiadostiam žien o poskytnutie ochrany uplatňovali rodovo citlivý prístup, tak niektoré prekážky, ktorým tieto ženy čelia, by mohli byť prekonané. Podobne, zmena spoločenských postojov a riešenie diskriminácie by mali zabezpečiť, aby došlo k zníženiu počtu prípadov násilia páchaného na utečenkyniach.

4 EU MIDIS, Správa o prieskume v oblasti menšín a diskriminácie v Európskej únii, Správa o kľúčových údajoch č. 5, Viacnásobná diskriminácia (v angl. origináli: „*European Union Minorities and Discrimination Survey. Data in Focus Report 5, Multiple Discrimination*“), str.17, prístup zo dňa 23. septembra 2019.

5. Uznesenie č. 2159 (2017) Ochrana utečenkýň pred rodovo podmieneným násilím, dostupné na: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=23700&lang=en>.

III. Článok 60: Rodovo podmienené žiadosti o azyl

Historické zlyhanie utečeneckých a právnych systémov pri riešení špecifickej situácie žien

Pokiaľ ide o to, z akého dôvodu a akým spôsobom muži a ženy zažívajú prenasledovanie, azylové právo už dávno tento rozdiel medzi nimi nerieši. V dôsledku tejto nevšímavosti týkajúcej sa rodového hľadiska dochádzalo pri určovaní štatútu utečenca a pri poskytovaní medzinárodnej ochrany k situáciám, keď tvrdenia žien utekajúcich pred rodovo motivovaným násilím zostali neuznané. V posledných desaťročiach však vývoj v medzinárodnom práve a normách v oblasti ľudských práv, ako aj v judikatúre, viedol čoraz väčší počet členských štátov Rady Európy k tomu, aby niektoré formy násillia páchaného na ženách uznali za formu rodovo podmieneného prenasledovania v zmysle článku 1 A ods. 2 Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951 a jeho protokolu z roku 1967 (ďalej len „Ženevský dohovor o právnom postavení utečencov“).

Kvalifikačná smernica EÚ⁶ vyžaduje, aby členské štáty EÚ pri posudzovaní žiadostí o poskytnutie ochrany, pri posudzovaní, či daný čin predstavuje čin prenasledovania a pri posudzovaní, či osoba patrí do určitej sociálnej skupiny, zohľadnili pohlavie (články 4, 9 a 10).

Pri vykonávaní základných hodnotení o dodržiavaní Istanbulskeho dohovoru skupina GREVIO poznamenala, že v niektorých štátoch je rodovo podmienené násillie zakotvené v právnom poriadku ako forma prenasledovania a zároveň aj ako dôvod žiadosti o azyl (Fínsko, Francúzsko, Čierna Hora, Portugalsko, Švédsko). Nie je to však prípad všetkých členských štátov Rady Európy (Albánsko – okrem

6 Smernica Rady 2004/83/ES o minimálnych normách pre uznanie a postavenie štátnych príslušníkov tretích krajín alebo osôb bez štátnej príslušnosti ako utečencov alebo osôb, ktoré potrebujú medzinárodnú ochranu z iných dôvodov, a o obsahu poskytnutej ochrany.

navrátenia, Turecko).⁷ A w praktyce nawet tam, gdzie to jest skodyfikowane w prawie, implementacja bardzo często pozostaje niewystarczająca.

ČLÁNOK 60

1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia, aby zabezpečili, že **rodovo podmienené násilie na ženách** môže byť uznané ako forma prenasledovania v zmysle článku 1 A (2) Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951 a ako forma vážneho bezprávia, ktoré vedie k doplnkovej/subsidiárnej ochrane.

2. Zmluvné strany zabezpečia **rodovo citlivú interpretáciu všetkých oblastí dohovoru** a tam, kde sa preukáže, že obava z prenasledovania je jedným z dôvodov alebo tvorí viacero z týchto dôvodov, žiadateľom sa udelí postavenie utečenca podľa uplatniteľných relevantných nástrojov.

3. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na prijatie **rodovo citlivých postupov a podporných služieb pre žiadateľov o azyl, ako aj vytvorenie smerníc o rodovej rovnosti a rodovo citlivého azylového konania vrátane určenia postavenia utečenca a žiadosti o medzinárodnú ochranu.**

Povinnosti stanovené v článku 60 sú navrhnuté tak, aby zabezpečili, že rodovo podmienené násilie páchané na ženách môže byť uznané ako forma prenasledovania, a aby štáty uznali, že žena môže byť prenasledovaná z dôvodu svojej identity a postavenia ako ženy. Ak takejto žene hrozí vážne bezprávie, mala by sa jej poskytnúť ochrana.⁸ To zahŕňa požiadavku prijatú rodovo citlivý prístup k dôvodom uvedeným v Istanbulskej dohovore týkajúcich sa politického zmyšľania, rasy alebo národnosti, náboženstva a príslušnosti k určitej sociálnej skupine. To by malo pomôcť zabezpečiť, aby ženy, ktoré utekajú pred rôznymi formami prenasledovania zo strany štátnych alebo neštátnych subjektov, akými sú mrzačenie ženských pohlavných orgánov, nútené sobáše a závažné domáce násilie, mohli byť uznané za utečenkyné. Už predkladatelia Istanbulskej dohovoru uznali, že rodovo citlivý prístup v práve je len prvým krokom. Bez praktickej implementácie bude táto právna ochrana neúčinná. Vo vzťahu k ženám a dievčatám

7 Základné hodnotiace správy skupiny GREVIO sú dostupné na adrese: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/country-monitoring-work.

8 Dôvodová správa k Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilíu na ženách a domácemu násilíu a o boji proti nemu, bod 311, dostupná na: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/basic-texts.

si postupy prijímania a rozhodovania o udelení postavenia utečenca vyžadujú rodovo citlivý prístup. Cieľom tohto prístupu je zabezpečiť, aby ženy boli počas konania o azyle v bezpečí a mohli vyrozprávať svoj príbeh. Imigrační úradníci vrátane pohraničnej stráže a iných osôb s rozhodovacou právomocou musia disponovať takými nástrojmi na poskytnutie ochrany a na prijímanie rozhodnutí o poskytnutí ochrany, ktoré budú založené na úplnom a správnom pochopení tvrdení žien.

Článok 60 odsek 1:

Uznanie „rodovo podmieneného“ násillia páchaného na ženách ako formy prenasledovania

Uplatňovanie zásad a pojmov Istanbulskeho dohovoru by malo štátom pomôcť identifikovať a rozpoznať závažnú povahu bezprávia, ktoré rodovo podmienené násillie na ženách spôsobuje, a akým spôsobom naplňa definíciu „prenasledovania“ podľa Ženevskeho dohovoru o právnom postavení utečencov.

Čo je násillie páchané na ženách?

Násillie páchané na ženách je „porušenie ľudských práv“ a forma diskriminácie žien a rozumejú sa ním všetky **činy rodovo podmieneného násillia**, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote" (**článok 3 a Istanbulskeho dohovoru**).

Násillie páchané na ženách ako porušenie ľudskej dôstojnosti, a v najhoršej forme aj porušenie práva na život, predstavuje **extrémny prejav nerovnosti** na základe pohlavia, ktorý vedie k diskriminácii z dôvodu rodu. Aj Istanbulský dohovor vo svojej preambule uznáva, že násillie páchané na ženách je dôsledkom prejavu **historicky nevyváženého rozdelenia síl medzi ženami a mužmi**.

Čo je „rod“?

Podľa Istanbulskeho dohovoru pojem **„rod“** znamená „súbor spoločnosťou vytvorených rolí, vzorov správania, činností a atribútov, ktoré daná spoločnosť považuje za primerané pre ženy a mužov“ (článok 3 c Istanbulskeho dohovoru). Účelom tohto pojmu nie je nahradiť biologickú definíciu „pohlavia“ alebo výrazy „ženy“ a „muži“, ale zdôrazniť, že nerovnosti, stereotypy a v ich dôsledku aj násillie

nepochádzajú z biologických rozdielov, ale skôr z postojov a predstáv o spoločnosti o tom, akí by muži a ženy mali „byť“⁹

Čo je rodovo podmienené násilie páchané na ženách?

Článok 3 d Istanbulskeho dohovoru uvádza nasledovnú definíciu:

„násilie, ktoré je nasmerované proti žene, pretože je žena alebo ktoré postihuje ženy disproportionalne“

- ▶ Pokiaľ ide o násilie namierené proti žene, pretože je žena, rod obeť je primárnym motívom násilných činov proti nej.
- ▶ Násilie, ktoré postihuje ženy disproportionalne, napríklad domáce násilie alebo znásilnenie by sa tiež považovali za „rodovo podmienené“ násilie.

Inými slovami, „rodovo podmienené násilie“ sa vzťahuje na akékoľvek bezprávie, ktoré je páchané na žene a je príčinou a zároveň aj výsledkom nerovných mocenských vzťahov založených na vnímaných rozdieloch medzi ženami a mužmi, ktoré v súkromnej aj verejnej sfére vedú k podriadenému postaveniu žien.¹⁰ Základom väčšiny aspektov rodovo podmieneného násillia je nerovnosť a diskriminácia. Medzi ďalšie identifikované faktory patria mocenské a kontrolné štruktúry, v ktorých dominujú muži, a sociálne a kultúrne postoje k ženám.¹¹

9 Istanbulský dohovor nie je zďaleka prvým dohovorom, ktorý používa pojem „rod“, avšak problémy s prekladom a najmä ťažkosti s rozlišovaním medzi „pohlavím“ a „rodom“ v niektorých jazykoch, ktoré nemajú presné ekvivalenty, boli použité na podnietenie sporov o Dohovore. Pre viac informácií pozri, „Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor) Otázky a odpovede“ (v angl. origináli „*The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Questions and Answers*“), dostupné na: <https://rm.coe.int/prems-122418-gbr-2574-brochure-questions-istanbul-convention-web-16x16/16808f0b80>.

10 „Przemoc wobec kobiet ze wzgledu na plec“ w konwencji stambulskej jest rozumiana jako Pojem „rodovo podmienené násilie páchané na ženách“ uvedený v Istanbulskom dohovore sa chápe ako ekvivalent pojmu „rodovo podmienené násilie“, ktorý sa používa vo Všeobecnom odporúčaní č. 35 o rodovo podmienenom násillí voči ženám Výboru pre odstránenie diskriminácie žien (CEDAW), ktorým sa aktualizuje Všeobecné odporúčanie č. 19 (2017), v Deklarácii Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov o odstránení násillia páchaného na ženách (1993) a v Odporúčaní Rec(2002)5 Výboru ministrov Rady Európy členským štátom o ochrane žien pred násillím.

11 Simon-Butler A. a McSherry B.: „Vymedzenie sexuálneho a rodovo podmieneného násillia v kontexte utečencov“ (v angl. origináli: „*Defining sexual and gender-based violence in the Refugee Context*“), IRIS Working Paper Series č. 28/2019, dostupné na: www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/social-policy/iris/2019/iris-working-papers-28-2019.pdf.

Rodovo podmienené násilie ako diskriminácia

Rodovo podmienené násilie predstavuje formu diskriminácie, ktorá buď postihuje najmä ženy a/alebo pri ktorej ženy nie sú zákonom chránené rovnako ako muži (pozri napr. prípad *Opuz proti Turecku* (2009)¹², v ktorom Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) konštatoval, že rodovo podmienené násilie predstavuje formu diskriminácie žien a že štát neposkytol ženám dostatočnú ochranu, pretože na takéto násilie nereagoval, resp. prostredníctvom systému účinnej právnej ochrany nevytvoril primeraný odstrašujúci prostriedok).

Formy násilia páchaného na ženách a domáce násilie, ktoré by sa mali považovať za rodovo podmienené násilie, ktoré môže predstavovať prenasledovanie

Články 33 až 40 Istanbulskeho dohovoru stanovujú výpočet typov bezprávia, ktoré by sa mali považovať za „rodovo podmienené násilie“, a ktoré môžu predstavovať prenasledovanie, a to za predpokladu, že bezprávie spĺňa minimálnu úroveň závažnosti na to, aby sa posudzovalo ako „vážne bezprávie“.

- ▶ Psychické násilie (článok 33)
- ▶ Prenasledovanie (článok 34)
- ▶ Fyzické násilie (článok 35)
- ▶ Sexuálne násilie vrátane znásilnenia (článok 36)
- ▶ Manželstvá z donútenia (článok 37)
- ▶ Mrzačenie ženských pohlavných orgánov (článok 38)
- ▶ Nútené umelé prerušenie tehotenstva a násilná sterilizácia (článok 39)
- ▶ Sexuálne obťažovanie (článok 40)

Všetky tieto trestné činy sa uplatňujú bez ohľadu na povahu vzťahu medzi obeťou a páchatelom (článok 43), pričom žiadnu kultúru, tradíciu alebo takzvanú „česť“ nemožno považovať za ospravedlnenie ktorejkoľvek z foriem násilia, na ktoré sa Dohovor vzťahuje (článok 42).

Psychické násilie je úmyselné konanie spôsobujúce vážne narušenie duševnej integrity osoby prostredníctvom nátlaku alebo hrozieb (**článok 33**).

¹² *Opuz proti Turecku*, sťažnosť č. 33401/02, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22id%22:%22001-92945%22}>.

Je potrebné zvážiť spôsob správania a povahu zneužívajúceho modelu správania, ktoré sa v rodine alebo mimo nej časom vyskytuje. Psychické násilie v intímnych vzťahoch často predchádza fyzické a sexuálne násilie alebo ich sprevádza (domáce násilie). Psychické násilie sa však môže vyskytovať aj v akomkoľvek inom type prostredia, napríklad na pracovisku alebo v školskom prostredí.

Psychické násilie môže byť použité voči ženám ako mučiaci prostriedok zo strany štátnych orgánov na získanie informácií alebo zo strany rodinných príslušníkov a/alebo spoločnosti s cieľom vynútiť si poslušnosť. Môže zahŕňať hrozby znásilnenia alebo sexuálneho útoku a hrozby ublíženia iným členom rodiny vrátane detí.

Prenasledovanie je úmyselné konanie spočívajúce v opakovanej účasti na ohrozujúcom konaní nasmerovanom voči inej osobe, ktoré tejto osobe spôsobuje strach o jej bezpečnosť (**článok 34**).

K prenasledovaniu môže dochádzať na základe fyzického kontaktu alebo bez neho, môže zahŕňať vyhrážky a obťažovanie, môže k nemu dochádzať na internete alebo aj mimo neho a môže zahŕňať špehovanie alebo sledovanie obete.

Fyzické násilie je úmyselné konanie spočívajúce v páchaní činov fyzického násillia na inej osobe (**článok 35**).

Sexuálne násilie vrátane znásilnenia zahŕňa akúkoľvek účasť na vaginálnom, análnom a orálnom preniknutí sexuálneho charakteru akoukoľvek časťou tela alebo akýmkoľvek predmetom do tela inej osoby bez jej súhlasu. Do rozsahu pôsobnosti Istanbulskeho dohovoru patrí aj zapojenie sa do iných činností sexuálneho charakteru s osobou bez jej súhlasu alebo prinútenie inej osoby zapojiť sa do činov sexuálneho charakteru s treťou osobou bez súhlasu tejto osoby (**článok 36**).

Ťažiskom definície Istanbulskeho dohovoru je súhlas osoby. Súhlas musí byť udelený dobrovoľne a schopnosť a spôsobilosť udeliť súhlas sa musí vždy posudzovať v kontexte súvisiacich okolností. Nevyžaduje sa použitie „sily“ a nevyžaduje sa ani to, aby sa žena fyzicky bránila. Súd rovnako vysvetlil, že základným prvkom pri určení toho, či došlo k znásilneniu a sexuálneho zneužívaniu, je skôr absencia súhlasu než „odpor“ (pozri *M.C. proti Bulharsku* (2003))¹³ Vek a duševný stav môžu byť relevantné pre posúdenie otázky súhlasu,

¹³ *MC przeciwko Bułgarii*, skarga nr 39272/98 (2003), dostupne pod adrese: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61521%22%5D%7D>.

avšak povaha vzťahu (napr. bývalý alebo súčasný manžel alebo partner) je nepodstatná.

Sexuálne násilie môže zahŕňať znásilnenie, mechanickú alebo manuálnu stimuláciu genitálií a erotogénnych zón, násilné vkladanie predmetov do telesných otvorov, sexuálny útok, sexuálne zneužívanie, nútenú nahotu, sexuálne zneužívajúce posmešky a vyhrážky, nútené svedectvo pri sexuálnych aktoch, nútenú masturbáciu, orálny sex a vyhrážanie sa ktorýmkoľvek z týchto činov.

Ženy počas svojich ciest čelia skutočnej hrozbe znásilnenia a sexuálneho násiliam tak zo strany pašerákov, obchodníkov s ľuďmi a iných osôb, ako aj v dočasných táboroch, ubytovacích a prijímacích strediskách. Znásilnenie spáchané príslušníkmi štátnych orgánov sa už v súčasnosti tiež považuje za porušenie článku 3 EDLP (zákaz mučenia).¹⁴ Znásilnenie sa využíva ako nástroj vojny¹⁵ a znásilnenie spáchané počas konfliktu by sa malo považovať za formu prenasledovania. Homosexuálne, bisexuálne a transrodové ženy môžu mať z „nápravného“ alebo „nátlakového“ znásilnenia osobitný strach. Sexuálne násilie a znásilnenie predstavujú bežnú formu výkonu moci a kontroly v násilných vzťahoch a je pravdepodobné, že k nim dôjde počas rozchodu alebo po ňom. Povaha vzťahu medzi páchatelom a obeťou nie je podstatná. Tak ako akékoľvek iné znásilnenie, aj znásilnenie manželky manželom je neprípustné.

Sexuálne násilie môže mať vážne fyzické, psychické a sociálne následky. Niektoré ženy zažívajú sekundárne formy bezprávia, ktoré môžu zahŕňať odmietnutie zo strany manžela, rodiny a širšej spoločnosti, a tresty (napr. obvinenie z cudzoložstva, stíhanie a niekedy odsúdenie na tresty, akými sú ukameňovanie, a to len v dôsledku toho, že sa stali obeťou). Diskriminácia, stigma a ostrakizácia zo strany komunit môžu ženám brániť v získaní vzdelania, zamestnania a iných druhov pomoci vrátane ochrany a pomoci pri zotavovaní. Ženy, ktoré boli vylúčené zo svojich rodín a komunit, môžu predstavovať ľahký cieľ pre vykorisťovanie a často nemajú inú možnosť ako sa uchýliť k „poskytovaniu sexuálnych služieb na prežitie“ alebo iným formám poskytovania sexuálnych služieb za odplatu, a to len z dôvodu, aby uspokojili svoje základné potreby.¹⁶

14 *Aydin proti Turecku*, sťažnosť č. 23178/94, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-6215%22%5D%7D>.

15 Uznesenie č. 1820 (2008) S/RES/1820 (2008), dostupné na: [https://undocs.org/en/S/RES/1820\(2008\)](https://undocs.org/en/S/RES/1820(2008)).

16 Simon-Butler A. a McSherry B.: „Vymedzenie sexuálneho a rodovo podmieneného násillia v kontexte utečencov“ (v angl. origináli: „*Defining sexual and gender-based violence in the Refugee Context*“), IRiS Working Paper Series č. 28/2019, str. 29 dostupné na: www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/social-policy/iris/2019/iris

Stredobod pozornosti: Spojené kráľovstvo

Snemovňa lordov uznala, že prenasledovanie vyplývajúce zo znásilnenia môže pokračovať aj po prvotnom trestnom čine, a to na základe toho, akým spôsobom sa s jednotlivcom zaobchádza v rámci jeho komunity.

„Znášanie urážok a ponižovania, pretože vaša vlastná komunita vás (slovami pani B) považuje za „špinavú akoby kontaminovanú“, pretože ste v dôsledku hrubého zlého zaobchádzania spočívajúceho v obzvlášť brutálnom a neludskom znásilnení, ktoré bolo namierené práve proti tejto komunite, predstavuje druh kumulatívneho popierania ľudskej dôstojnosti, ktoré podľa môjho názoru možno považovať za prenasledovanie. Toto zaobchádzanie, samozrejme, musí byť dostatočne závažné, avšak závažnosť jeho pôsobenia na jednotlivca sa zvyšuje účinkami predchádzajúceho prenasledovania. Obeť je znova a znova trestaná za niečo, čo nielenže nebola jej vina, ale išlo o úmyselné prenasledovanie jej osoby, jej rodiny a jej komunity.¹⁷

Manželstvá z donútenia znamenajú úmyselné konanie spočívajúce v prinútení dospeléj osoby alebo dieťaťa uzavrieť manželstvo. Rozsah pôsobnosti Istanbulskeho dohovoru sa rovnako vzťahuje na úmyselné konanie spočívajúce vo vylákaní dospeléj osoby alebo dieťaťa na územie inej zmluvnej strany alebo štátu, než tej, v ktorej má pobyt na účel prinútenia tejto dospeléj osoby alebo dieťaťa uzavrieť manželstvo (**článok 37**).

Stredobod pozornosti: Dánsko

V rozhodnutí dánskej Odvolacej komisie pre utečencov zo 16. januára 2017 bol žiadateľke z Afganistanu priznaný štatút utečenkyne podľa článku 7 ods. 1 dánskeho zákona o cudzincoch, a to z dôvodu hrozby núteného sobáša v Afganistane. Komisia zistila, že patrí do osobitnej sociálnej skupiny „vdov ohrozených núteným sobášom“. Komisia konštatovala, že afganský štát nie je v prípadoch nútených sobášov ochotný a ani schopný poskytnúť ženám ochranu pred prenasledovaním, pričom vnútroštátne presídlenie nebolo pre sťažovateľku dostupné.¹⁸

17 *Regina proti Special Adjudicator, ex parte Hoxha* [2005] UKHL 19, dostupné na: www.refworld.org/cases,GBR_HL,423ec7784.html.

18 Európska databáza azylového práva, súhrn informácií k prípadu je k dispozícii na: www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/denmark-refugee-appeals-board%E2%80%99s-decision-16-january-2017#content

Medzi iné vážne bezprávia súvisiace s manželstvom môžu napríklad patriť: úmrtie z dôvodu vena, upálenie nevesty, praktiky nútenia vdov, aby sa vydali za príbuzných svojho manžela, takzvané „vraždy zo cti“ alebo iné zločiny súvisiace so „ctou“, „dočasné manželstvá“, ktoré sú určené na to, aby umožnili mužom mať pohlavný styk mimo manželstva, a domáce násilie vrátane nútenej domácej práce v manželstve buď z donútenia manžela alebo iných príbuzných.

Mrzačenie ženských pohlavných orgánov zahŕňa úmyselné odstránenie, infibuláciu alebo vykonanie akéhokoľvek iného zmrzačenia celých alebo akejkol'vek časti veľkých pyskov, malých pyskov a klitorisu ženy, donútenie alebo kupliarstvo ženy podstúpiť ktorýkoľvek z týchto činov alebo navádzanie, donútenie alebo kupliarstvo ženy podstúpiť ktorýkoľvek z týchto činov (**článok 38**).¹⁹

V súčasnosti je už všeobecne známe, že vystavenie akejkoľvek osoby, dospelého alebo dieťaťa, mrzačeniu ženských pohlavných orgánov by predstavovalo zlé zaobchádzanie, ktoré je v rozpore s článkom 3 EDLP.

Stredobod pozornosti: Francúzsko

Francúzsky národný azylový súd (CNDA) rozhodol, že v krajinách, v ktorých existuje vysoká miera mrzačenia ženských pohlavných orgánov, ako je napríklad Nigéria, možno neobrezané osoby považovať za osoby majúce opodstatnený strach z prenasledovania z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine v danej krajine.²⁰

Pre žiadateľky o azyl vznikajú ťažkosti v súvislosti s preukázaním existencie hrozby takéhoto zaobchádzania, neexistencie dostatočnej ochrany ako aj toho, že v rámci krajiny nedokážu utiecť tak, aby sa tejto hrozbe vyhli.²¹

19 Pre viac informácií o FGM pozri „Nástroj na ukončenie FGM“ (v angl. origináli: „A tool to end FGM“), 2014, Rada Európy, dostupné na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680464e9f>.

20 CNDA, 21. októbra 2017, Mme E., č. 16029780, dostupné na: www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/france-%E2%80%93-cnda-21-october-2017-mme-e-n%C2%BA16029780#content.

21 Pozri napríklad prípady *Omeredo proti Rakúsku*, sťažnosť č. 8969/10, rozhodnutie o prípustnosti dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-106527>; *Bangura proti Belgicku*, sťažnosť č. 52872/10, dostupné (vo francúzskom jazyku) na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164997>.

Nútené umelé prerušenie tehotenstva a násilná sterilizácia je vykonanie umelého prerušenia tehotenstva ženy bez jej predchádzajúceho a informovaného súhlasu, vykonanie zákroku, ktorého účelom alebo následkom je ukončenie schopnosti prirodzenej reprodukcie ženy bez predchádzajúceho a informovaného súhlasu ženy alebo vysvetlenia postupu (**článok 39**).

Sterilizácia bez úplného informovaného súhlasu je porušením článku 3 EDLP.²² Sterilizácia ako forma bezprávia sa považuje za závažný zásah do stavu reprodukčného zdravia osoby, pričom zahŕňa množstvo aspektov osobnej integrity (fyzickú a duševnú pohodu, ako aj emocionálny, duchovný a rodinný život). Väčšej hrozbe nútenej sterilizácie sú tradične vystavené ženy so zdravotným postihnutím a ženy z marginalizovaných etnických skupín.

Plánované rodičovstvo nariadené štátom sa vo všeobecnosti považuje za primeranú reakciu na populačný tlak. Ak sa však plánované rodičovstvo presadzuje prostredníctvom nútených prerušení tehotenstva a sterilizácií, ide o porušenie základných ľudských práv, ktoré by malo byť uznané za vážne bezprávie predstavujúce prenasledovanie.²³

V stredobode záujmu: Nemecko

Správny súd v Triere, 23. marca 2011, 5 K 1181/10.TR

Čínskej matke dvoch detí bol udelený štatút utečenkyni, pretože existovala dostatočná pravdepodobnosť, že z dôvodu porušenia politiky jedného dieťaťa bude v Číne nútená podstúpiť sterilizáciu.²⁴

22 *V.C. proti Slovenskej republike*, sťažnosť č. 18968/07, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22003-3736079-4262767%22%5D%7D>; *N.N. proti Slovenskej republike*, sťažnosť č. 29518/10, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22003-3980673-4625401%22%5D%7D>; *I.G., M.K. a R.H. proti Slovenskej republike*, sťažnosť č. 15966/04, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22003-4153303-4903272%22%5D%7D>.

23 UNHCR, Rodovo podmienené prenasledovanie v kontexte článku 1 A ods. 2 Dohovoru z roku 1952 a/alebo jeho protokolu z roku 1967 týkajúceho sa právneho postavenia utečencov HCR/GIP/02/01 UNHCR (v angl. origináli: „*UNHCR Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1952 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees HCR/GIP/02/01*“) (ďalej len „Usmernenia UNHCR o rodovej rovnosti č. 1“), bod 13.

24 Európska databáza azylového práva, dostupné na: www.asylumlawdatabase.eu/en/case-law/germany-administrative-court-trier-23-march-2011-5-k-118110tr#content.

Sexuálne obťažovanie je forma nechceného verbálneho, neverbálneho alebo fyzického konania sexuálnej povahy s úmyslom alebo účinkom porušenia dôstojnosti osoby najmä vytváraním zastrašujúceho, nepriateľského, zneuctujúceho alebo urážlivého prostredia (**článok 40**).

Pokiaľ ide o sexuálne obťažovanie, zmluvné štáty majú možnosť uplatniť trestnoprávne alebo iné sankcie. Aby sexuálne obťažovanie predstavovalo vážne bezprávie, musí dosiahnuť prahovú hodnotu „vážneho bezprávia“. Posúdenie bude pre každý jednotlivý prípad špecifické, ale otázka by sa mala posudzovať na pozadí sexuálneho obťažovania ako formy násilia, ktoré sa používa pre účely kontroly žien. Sexuálne obťažovanie je často počítačnou formou zneužívania žien, ktoré môže často eskalovať a ak ženám nie je poskytnutá primeraná ochrana, môže viesť k vážnym následkom vrátane smrti.

Trestné činy spáchané v mene takzvanej „cti“ (článok 42): Existencia týchto zločinov sa uznáva ako súčasť širšieho zákazu akéhokoľvek pokusu ospravedlňovať kriminálne správanie z titulu kultúry, zvyku, náboženstva, tradície alebo takzvanej „cti“, hoci Istanbulský dohovor ich výslovne za trestné činy neoznačuje. Táto formulácia je založená na porozumení, že nejde o nové trestné činy, ale skôr ide o už známe trestné činy, ako je vražda, zabitie, ublíženie na zdraví atď., pričom rozdiel spočíva v úmysle, s ktorým sú páchané. Článok 42 stanovuje, že medzi trestné činy spáchané v mene takzvanej „cti“ patria násilné činy, ktoré sú ospravedlnené tvrdeniami, že obeť porušila kultúrne, náboženské, sociálne alebo tradičné normy alebo zvyky primeraného správania.

Obchodovanie s ľuďmi nie je špecificky zahrnuté v Istanbulskom dohovore, pretože je predmetom úpravy samostatnej zmluvy, a to Dohovoru Rady Európy z roku 2005 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi.²⁵ Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi je však dôležitou súčasťou konania o azyle a mnohé ženy počas svojich ciest alebo po príchode do cieľovej krajiny zažívajú vykorisťovanie a zneužívanie, a z tohto dôvodu môžu mať odôvodnené obavy z prenasledovania a/alebo deportácie, pričom deportácia by v takom prípade mohla predstavovať porušenie článku 4 EDĽP v rozpore s ustanoveniami o zákaze nenavrátania. Porušenie článku 4 EDĽP (zákaz otroctva a nútenej práce) a článku 2 EDĽP (právo na život) bolo konštatované v prípade Rantsev proti Cypru a Rusku.²⁶

25 Dohovor Rady Európy z roku 2005 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi, 2005, dostupné na: www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/about-the-convention.

26 *Rantsev proti Cypru a Rusku*, sťažnosť č. 25965/04 (2010), dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/?i=001-96549>

Domáce násilie sa vzťahuje na všetky činy fyzického, sexuálneho, psychického alebo ekonomického násillia, ktoré neúmerne postihuje ženy, a preto je výrazne rodovo podmienené. Tento pojem zahŕňa násilie zo strany intímnych partnerov, násilie medzi súčasnými alebo bývalými manželmi alebo partnermi, ako aj medzigeneračné násilie, napríklad medzi rodičmi a ich deťmi. Domáce násilie je jednou z najzávažnejších a najrozšírenejších foriem násillia páchaného na ženách. Hoci sa môže zdať, že výraz „domáce“ obmedzuje použitie tohto pojmu na činy, ku ktorým dochádza v domácnosti, uznáva sa, že k násilliu často dochádza aj medzi intímnymi partnermi, pármami, ktoré spolu chodia a ktoré nemusia nevyhnutne žiť spolu. Pre domáce násilie sa nevyžaduje spoločné bydlisko obete a páchatela, a to ani v prípade medzigeneračného násillia. Táto forma násillia je vymedzená v **článku 3 b** Istanbulskeho dohovoru.

Domáce násilie môže predstavovať dôvod, pre ktorý žena opustí krajinu svojho pôvodu, resp. domáce násilie môže zažiť aj počas cesty alebo po príchode do hostiteľskej krajiny, počas konania o azyle alebo po jeho skočení. Žiadanie o azyl predstavuje stresujúci proces, ktorý môže zvýšiť riziko domáceho násillia.

Súd v zásadnom rozsudku *Opuz proti Turecku* (2009),²⁷ Trybunál uznal przemoc domovú za przemoc ze względu na płeć i dyskryminację kobiet (art. 3, 8 (prawo do prywatności) i 14 EKPC). Od tego czasu orzeczenie to zostało zastosowane w ponad 25 innych sprawach, w których Trybunál stwierdził, że dyskryminacyjna bezczynność władz oznaczała przyzwolenie na przemoc domową. W sprawie *M.G. przeciwko Turcji* (2016),²⁸ skutočnosť, že pôsobnosť tureckého zákona o ochranných opatreniach nebola rozšírená na nezosobášené páry, viedla k tomu, že Turecko porušilo svoje pozitívne záväzky chrániť obete domáceho násillia.

Súd vo veci *Kontrová proti Slovenskej republike* jednoznačne konštatoval dôsledky nedostatočnej identifikácie hrozby domáceho násillia a nepokračovania vo vyšetrovaní. Sťažovateľkin manžel už v minulosti sťažovateľku fyzicky a psychicky týral. Keď dvojica išla spoločne jej trestné oznámenie o ublížení na zdraví vziať späť, príslušné orgány im pomohli trestné oznámenie preformulovať na priestupok tak, aby vyšetrovanie mohlo byť zastavené. Manžel ich dve deti zastrelil.

27 *Opuz proti Turecku*, sťažnosť č. 33401/02 (2009), dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92945>.

28 *M.G. proti Turecku*, sťažnosť č. 646/10 (2016), dostupné vo francúzštine na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161521>.

Diskriminácia ako prenasledovanie

Ak sú dôsledky určitého modelu diskriminácie dostatočne závažné, môže z „kumulatívnych dôvodov“ predstavovať prenasledovanie. Napríklad diskriminácia, ktorá má za následok neschopnosť zarobiť si na živobytie, nemožnosť vykonávať právo náboženského vyznania alebo právo byť bez náboženského vyznania, zamedzenie prístupu k vzdelaniu a nemožnosť výkonu iných základných ľudských práv, môže predstavovať prenasledovanie.²⁹

Diskriminácia presadzovaná prostredníctvom sociálnych, politických alebo náboženských noriem môže mať vplyv na:

- ▶ právne predpisy v oblasti rodinného práva a osobného stavu;
- ▶ pravidlá obliekania vrátane úpravy vlasov a líčenia;
- ▶ zamestnanosť a vzdelávanie;
- ▶ obmedzenie slobody pohybu v rámci krajiny aj mimo nej;
- ▶ obmedzenie aktivít žien, napríklad športu;
- ▶ obmedzenie prístupu žien na verejné priestranstvá.

Ak sa žena bráni diskriminácii alebo sa ju snaží politicky alebo prostredníctvom svojich aktivít ukončiť, môže v dôsledku toho čeliť hrozbe vážnej fyzickej ujmy alebo iného bezprávia vyplývajúceho z prenasledovania.

Ak žene hrozí vážne bezprávie zo strany neštátnych aktérov a štát jej z politických alebo praktických dôvodov určité práva nepriznáva alebo jej neposkytuje ochranu pred závažným zneužívaním, mala by mať nárok na medzinárodnú ochranu. V tejto súvislosti by mali byť posudzované prípady domáceho násillia alebo zneužívania z dôvodov sexuálnej orientácie.³⁰ Ako príklady toho, ako tento prístup Súd aplikoval, pozri prípady *Talpis proti Taliansku* (2017)³¹ a *Bâlşan proti*

29 Pozri tiež Usmernenia UNHCR o rodovej rovnosti č. 1 a Príručku a usmernenia o postupoch a kritériách na určovanie postavenia utečencov podľa Dohovoru z roku 1951 o právnom postavení utečencov a Protokolu z roku 1967 (v angl. origináli: „*Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*“) (2019), (ďalej len „Príručka UNHCR (2019)“), dostupné na: www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html body 54-55.

30 Usmernenia UNHCR o rodovej rovnosti č. 1, bod 15.

31 *Talpis proti Taliansku*, sťažnosť č. 41237/14, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-171994>.

Rumunsku (2017),³² v ktorých Súd vyjadril názor, že miera neschopnosti štátnych úradníkov poznať existujúce právne rámce a ich implementáciu, ako aj nedostatok vedomostí žien o ich právach viedli k „nedostatočnému záväzku prijať vhodné opatrenia na riešenie domáceho násillia“, a teda konštatoval porušenie článku 3 EDLP v spojení s článkom 14.

Ženy utekajúce pred trestným stíhaním alebo trestom

Už zákon sám osebe môže mať predstavovať prenasledovanie, najmä ak vychádza z tradičných alebo kultúrnych noriem a praktík, ktoré nevyhnutne nie sú v súlade so štandardmi v oblasti ľudských práv. Je nepravdepodobné, že sa tak stane, ak sa zákon nepresadzuje a/alebo nepripúšťa vážne bezprávie.³³ To, či je zákon v súlade s uznávanými normami v oblasti ľudských práv, by sa malo posudzovať s ohľadom na rôzne medzinárodné dokumenty týkajúce sa ľudských práv, najmä na Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ICCPR), Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR), Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW) a EDLP. Častejšie však pôjde o prípad, keď zákon ako taký nebude diskriminačný, ale diskriminačné bude jeho uplatňovanie.

Ak sankcie alebo tresty za nedodržiavanie spôsobu konania alebo porušenie zákona sú neprímerane prísne a majú rodový rozmer, môže ísť o prenasledovanie.³⁴

Ako príklady možno uviesť ženu, ktorá uteká pred trestným stíhaním za cudzoložstvo, pričom by jej nebol poskytnutý spravodlivý súdny proces³⁵ alebo homosexuálnu ženu, ktorej hrozí trest smrti.³⁶

32 *Bălşan proti Rumunsku*, sťažnosť č. 49645/09, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-173619>.

33 Usmernenia UNHCR o rodovej rovnosti č. 1., bod 10.

34 Usmernenia UNHCR o rodovej rovnosti č. 1., bod 12.

35 *Pozri Islam (A.P.) proti Secretary of State for the Home Department; R proti Immigration Appeal Tribunal and Another, Ex Parte Shah (A.P.)*, zasadnutie 1998-1999, Spojené kráľovstvo: Snemovňa lordov (Súdny výber („Judicial Committee“)), 25. marca 1999, dostupné na: https://www.refworld.org/cases,GBR_HL,3dec8abe4.html.

36 *Pozri vec, ktorou sa zaoberal Súdny dvor Európskej únie - Minister voor Immigratie en Asiel proti X a Y a Z proti Minister voor Immigratie en Asiel* C-199/12 až C-201/12, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0199>.

Úroveň ochrany vyžadovaná Istanbulským dohovorom

Ochrana a žiadosti utečencov

Žiadosti žien o azyl sú často zamietnuté z dôvodu, že môžu získať „dostatočnú“ alebo „účinnú“ ochranu od úradov vo svojej domovskej krajine. Úroveň ochrany, ktorú vyžaduje Istanbulský dohovor, môže slúžiť ako užitočný návod na posúdenie toho, či ochrana v krajine pôvodu je „účinná“.

Vyšetrovanie a trestné stíhanie trestných činov:

Pre ženy je zvyčajne veľmi ťažké získať „účinnú“ ochranu, ak formy rodovo podmieneného násillia uvedené v Istanbulskom dohovore nie sú v krajine ich pôvodu kriminalizované. Je to tak z dôvodu, že v danej krajine neexistuje žiadny odstrašujúci prostriedok, ktorý by jednotlivcom zabráňoval v páchaní týchto trestných činov, a po spáchaní týchto činov neexistuje ani ochrana pred ich páchatelmi. Ak štát má k dispozícii zákon, ktorý zakazuje skutky, ktoré sa považujú za prenasledovanie, a pokiaľ tento zákon nie je účinne presadzovaný, tak v kontexte medzinárodného práva tento zákon nebude predstavovať „účinnú ochranu“.

Pri uplatňovaní štandardov stanovených Istanbulským dohovorom je potrebné zabezpečiť, aby vyšetrovanie a súdne konanie v súvislosti so všetkými formami násillia:

- ▶ bolo vykonané **bez zbytočného odkladu a účinným spôsobom**, a to s cieľom zabezpečiť dôležité dôkazy, zvýšiť mieru odsúdení a ukončiť beztrestnosť páchatelov (článok 49);
- ▶ zaviazalo orgány presadzovania práva k tomu, aby na násilný čin reagovali rýchlo a primerane, a to aj prostredníctvom preventívnych operatívnych opatrení a zhromažďovania dôkazov (článok 50);
- ▶ zabezpečilo posudzovanie rizík a riadenie rizík tak, aby bola obeť v bezpečí (článok 51);
- ▶ zaviedlo núdzové príkazy na zákaz vstupu, ochranné príkazy a obmedzujúce príkazy (články 52 a 53);
- ▶ umožnilo **ex offico a ex parte** konania, pričom sa od zmluvných štátov vyžaduje, aby zabezpečili, že vyšetrovanie a stíhanie rôznych foriem násillia, na ktoré sa Dohovor vzťahuje, mohlo pokračovať aj vtedy, ak obeť vezme svoje trestné oznámenie späť (článok 55);

- ▶ zabezpečilo primerané dodatočné **ochranné opatrenia**, ako je ochrana súkromia a podobizne obete, zabezpečenie oddelených čakární a umožnenie obetiam svedčiť bez prítomnosti údajného páchatela (článok 56);
- ▶ zabezpečilo obetiam právo na právnu pomoc a **bezplatnú právnu pomoc** za podmienok stanovených ich vnútroštátnymi právnymi predpismi (článok 57).

Povolenie použitia dôkazov týkajúcich sa predchádzajúcej sexuálnej anamnézy a správania obete ako ospravedlnenie pre násilné činy páchané na ženách a domáce násilie môže viesť k čiastočnému alebo dokonca úplnému oslobodeniu páchatela, čo môže mať za následok neexistenciu ochrany. Istanburský dohovor povoľuje pripustiť použitie takýto dôkazov len vtedy, ak je to relevantné a nevyhnutné (článok 54). Vo vzťahu k sociálnym postojom v krajine pôvodu je táto skutočnosť obzvlášť dôležitá pri žiadostiach o azyl.

Príklady prípadov na Európskom súde pre ľudské práva, v ktorých nedostatočná ochrana v prípadoch násilia páchaného na ženách a domáceho násilia mala za následok vážne bezprávie alebo smrť:

M.C. proti Bulharsku (2003) – nevykonanie vyšetrovania a nestíhanie sexuálnych skutkov spáchaných bez súhlasu obete a pri absencii fyzického odporu;

Opuz proti Turecku (2009) - Súd po prvýkrát rozhodol, že neschopnosť ochrániť ženy pred domácim násilím v dôsledku všeobecnej a súdnej pasivity vytvorila prostredie, ktoré podporuje domáce násilie a je diskriminačné. Súd ďalej rozhodol, že aj za okolností, keď obeť vzala trestné oznámenie späť, je potrebné vykonať vyšetrovanie a poskytnúť ochranu pred domácim násilím;

Eremia a ďalší proti Moldavsku (2013) - neposkytnutie ochrany pred násilným a zneužívajúcim správaním manžela a otca - policajta;

B.V. proti Belgicku (2017) - nevykonanie účinného vyšetrovania v súvislosti so znásilnením a sexuálnym útokom;

Talpis proti Taliansku (2017) - nečinnosť úradov predstavovala diskrimináciu žien a viedla k podceňovaniu násilia, a teda v podstate k jeho podpore;

Bălșan proti Rumunsku (2017) - napriek opakovaným trestným oznámeniam úrady nedokázali ochrániť ženu pred domácim násilím. Neschopnosť orgánov prijať požadované opatrenia zbavila príslušný vnútroštátny právny rámec jeho účelu a účinku, pričom predstavovala porušenie medzinárodných noriem o násilí páchanom na ženách a diskriminácii;

Volodina proti Rusku (2019) – ruské právo pojem domáceho násillia nepoznalo a v ruskom právnom poriadku neexistovali žiadne obmedzujúce alebo ochranné príkazy. Toto jednoznačne preukazovalo neochotu akceptovať závažnosť problému domáceho násillia a jeho diskriminačného účinku na ženy;

E.B. proti Rumunsku (2019) - nevykonanie efektívneho vyšetrovania znásillenia, neprijatie kontextovo citlivého prístupu, ktorý by zohľadnil miernu duševnú zaostalosť obeť, a prílišný dôraz na neschopnosť ubrániť sa útočníkovi.

Ochrana a podpora

Ak ženy v krajine svojho pôvodu nedokážu získať sociálnu a/alebo právnu podporu a pomoc, tak nemajú možnosť opustiť svojho násillníka, podať oznámenie o svojom ohrození alebo o trestných činoch, ktoré boli na nich spáchané, alebo sa ďalej zúčastňovať na trestnom stíhaní. Ak zahanbovanie obeť alebo rodová nerovnosť vedú k tomu, že ženy nie sú dôveryhodné, tak je nepravdepodobné, že došlo k účinnej implementácii zákonov a ochranných opatrení.

Istanbulský dohovor uznáva existenciu týchto prekážok v prístupe žien k spravodlivosti a preto vyžaduje, aby štáty prijali opatrenia na zlepšenie prístupu žien k spravodlivosti. Tieto opatrenia zahŕňajú prístup k informáciám, poskytovanie všeobecných a špecializovaných podporných služieb, dostatočný počet azylových domov pre ženy, telefónne linky pomoci a krízové centrá a centrá pomoci pre obeť znásillenia a sexuálnych útokov (články 19 až 25 Istanbulského dohovoru).

Z uvedeného nevyhnutne nevyplýva, že ak tieto opatrenia nie sú zavedené v krajine pôvodu, tak v zmysle utečeneckého práva existuje „skutočná hrozba vážneho bezprávia“ alebo ide o „neexistenciu ochrany“. Tieto opatrenia sú však dobrými indikátormi okolností, za ktorých ženy **v praxi** nemusia byť schopné získať riadnu alebo účinnú ochranu pred hrozbou násillia.

Ženy a vnútorné presídľovanie

Keďže ženy často zažívajú strach z prenasledovania zo strany „neštátnych aktérov“ alebo jednotlivých štátnych aktérov, ich žiadosti sú často zamietnuté s odôvodnením, že sa môžu vrátiť do svojej domovskej krajiny a žiť ďaleko od miesta, kde sa obávajú vážneho bezprávia. Aby bola takáto možnosť uskutočniteľná, nesmie v tejto oblasti hroziť žiadna hrozba z prenasledovania alebo vážneho bezprávia zo strany pôvodného prenasledovateľa alebo iných osôb, presídlenie musí byť bezpečné a legálne dostupné a žiadateľka by mala byť schopná viesť relatívne normálny život bez toho, aby čelila neprimeraným ťažkostiam.³⁷

Ženy môžu čeliť závažným prekážkam, ktoré majú vplyv na ich možnosť cestovať a usadiť sa v iných oblastiach krajiny pôvodu bez toho, aby boli vystavené ťažkostiam, neistote alebo nemožnosti byť so svojimi rodinami. Môže ísť o finančné, logistické, sociálne, kultúrne a iné prekážky. Diskriminácia a patriarchálne postoje môžu viesť k riziku, že ženy ich prenasledovatelia nájdú, alebo že dôjde k násilnému zjednoteniu rodín.

Rovnako môžu ženy zažiť skutočne veľké ťažkosti pri usadení sa v mieste presídlenia. Napríklad v niektorých krajinách je pre slobodné ženy ťažké prenajať si nehnuteľnosť, pretože sú vnímané ako prostitútky alebo kvôli finančným prekážkam, ako je napríklad požiadavka zaplatenia ročného nájomného vopred. Ženy môžu zažívať mimoriadne ťažkosti v prístupe k zamestnaniu. Ženy bez prístupu k bývaniu a živobytiu sa stávajú obzvlášť zraniteľné voči vykorisťovaniu a „poskytovaniu sexuálnych služieb na prežitie“. Na mieste presídlenia môžu byť vystavené nízkej úrovni diskriminácie a obťažovania. Všetky tieto faktory musia byť kumulatívne zohľadnené ešte predtým, ako sa prijme rozhodnutie o tom, že vnútorné presídlenie je perspektívnym riešením.

37 Usmernenia UNHCR k medzinárodnej ochrane č. 4: „Vnútroštátny útek alebo alternatíva presídlenia“ v kontexte článku 1 A ods. 2 Dohovoru z roku 1951 o právnom postavení utečencov a/alebo jeho protokolu z roku 1967 (v angl. origináli: „*UNHCR Guidelines on International Protection No. 4: “Internal Flight or Relocation Alternative” within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*“).

Článok 60 odsek 2:

Rodovo citlivý výklad Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov

V článku 60 ods. 2 Istanbulskeho dohovoru sa od štátov vyžaduje, aby zabezpečili rodovo citlivý výklad všetkých dôvodov Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov. Zabezpečenie rodovo citlivého výkladu znamená uznanie a pochopenie toho, ako môže mať rod vplyv na dôvody, ktoré vedú k určitému druhu prenasledovania alebo bezprávia.

Žena:

- ▶ môže byť prenasledovaná **ako** žena (napr. je znásilnená), ale z dôvodov nesúvisiacich s jej rodom (napr. členstvo v politickej strane);
- ▶ nie je prenasledovaná spôsobom špecifickým pre jej ženskú identitu (napr. je zbitá), ale z dôvodu jej rodu (napr. pretože nosí závoj);
- ▶ môže byť prenasledovaná **ako žena a pretože je žena** (napr. mrzačenie ženských pohlavných orgánov).³⁸

Dôvody prenasledovania môžu byť **skutočné** alebo **hypotetické**. To znamená, že žena nemusí disponovať konkrétnou vlastnosťou alebo mať určité presvedčenie. Stačí, ak to tak vnímajú alebo jej takéto vlastnosti alebo presvedčenie pripisujú iní, resp. ide o vlastnosť či presvedčenie prenasledovateľa.

Rasa, rodinný stav, vek, sexualita, sexuálna anamnéza a iné kultúrne a sociálne faktory majú často vplyv na skúsenosti s prenasledovaním. Všetky tieto faktory majú vplyv aj na spôsob, akým ženy prezentujú svoje tvrdenia, a spôsob, akým sú vo svojej domovskej krajine vnímané.

38 Príklady sú prevzaté z publikácie Usmernenia o rodovej rovnosti pre rozhodovanie o žiadostiach o azyl v Spojenom kráľovstve, Právna skupina pre utečenkyne (v angl. origináli: „*Gender Guidelines for the Determination of Asylum Claims in the UK, Refugee Women’s Legal Group*“), júl 1998, dostupné: www.ilpa.org.uk/resources.php/4112/gender-guidelines-for-the-determination-of-asylum-claims-in-the-uk.

Stredobod pozornosti: Holandsko

Dňa 21. novembra 2018 holandská Štátna rada³⁹ konštatovala, že ak bola afganská žena so západným životným štýlom požiadaná, aby sa prispôbila normám a hodnotám, ktoré platia v krajine jej pôvodu, aby sa vyhla prenasledovaniu, resp. ak sa takáto žena nedokáže trvalou zmenou alebo skrývaním týchto vlastností prispôbiť, mohlo by jej v Afganistane hroziť prenasledovanie. Hoci „západný životný štýl“ nie je náboženským ani politickým presvedčením, západné „správanie“ môže byť prejavom náboženského alebo politického presvedčenia (resp. neexistencie takého presvedčenia).

Politické názory

Prenasledovanie na základe politických názorov môže zahŕňať aj prenasledovanie na základe názorov týkajúcich sa rodových rolí. Niektoré ženy môžu byť prenasledované napríklad z dôvodu, že sa neprispôbujú spoločenským rolám a normám prijateľného správania a že vystupujú proti tradičným rodovým rolám. Účasť žien na politickom živote a politickom odpore sa môže prejavovať mnohými rôznymi spôsobmi, vrátane spôsobov odlišných od mužov. Napríklad:

- ▶ ženy môžu byť političky, členky politických strán, aktivistky, starostky, členky miestnych zastupiteľstiev alebo členky iných lokálnych alebo národných politických alebo spolitizovaných skupín, združení alebo hnutí;
- ▶ môžu sa zúčastňovať konferencií, stretnutí, zhromaždení, demonštrácií, protestov;
- ▶ môžu písať články, knihy, vystupovať v rádiu, televízii, na YouTube, Twitteri, Instagrame alebo iných internetových kanáloch alebo kanáloch sociálnych médií;
- ▶ ženy môžu ukrývať ľudí, odovzdávať správy alebo poskytovať komunitné služby, jedlo, oblečenie a lekársku starostlivosť;
- ▶ rodinné vzťahy môžu byť zneužitú na vyvíjanie tlaku na mužských politických aktivistov;
- ▶ nedodržiavanie morálnych, etických a spoločenských „štandardov“ alebo noriem správania môže mať za následok kruté alebo neľudské

39 Pozri <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RVS:2018:3735>.

zaobchádzanie so ženami. Napríklad ich postoj k noseniu alebo odmietnutiu nosenia určitého oblečenia, mejkapu alebo účesu, alebo k rozvodu, vzťahom, sexuálnej aktivite alebo správaniu alebo k prejavom rodovej identity;

- ▶ odmietnutie dodržiavať diskriminačné zákony alebo dodržiavať predpísané pravidlá správania sa by sa malo po správnosti považovať za politické správanie, ale často sa považuje za „osobné“ záležitosti.

Rasa alebo národnosť

Pokiaľ ide o prenasledovanie na základe rasy alebo národnosti, ženy môžu čeliť určitým typom prenasledovania, ktoré sú pre nich špecifické. Diskriminačné odmietnutie udelenia občianstva môže za určitých okolností predstavovať prenasledovanie. Ako príklady možno uviesť:

- ▶ sexuálne násilie a kontrola reprodukcie na základe rasovej a etnickej príslušnosti, tzv. „očistenie“;
- ▶ pozbavenie občianstva ženy pri sobáši s cudzincom;
- ▶ nemožnosť dieťaťa nadobudnúť občianstvo ženy;⁴⁰
- ▶ ženy v zmiešaných rasových alebo etnických manželstvách môžu zažívať bezprávie v dôsledku rasizmu zo strany vlastnej rodiny, svokrovcov alebo spoločnosti ako celku.

Náboženstvo

Pri prenasledovaní na základe náboženstva môžu byť ženy prenasledované za nedodržiavanie náboženských noriem a zvykov prípustného správania. Platí to najmä v prípadoch trestných činov spáchaných v mene takzvanej „cti“, ktoré neúmerne postihujú ženy. Je dôležité vziať do úvahy prienik medzi náboženským a politickým prenasledovaním, keďže nekonformná žena môže byť vnímaná tak, že jej správanie je „politickým“ prejavom.

40 Viac informácií o svojoľnom odňatí občianstva možno nájsť v informačnom prehľade Súdu na adrese: www.echr.coe.int/Documents/FS_Citizenship_Deprivation_ENG.pdf a v publikácii pripravenom Vysokým komisárom OSN pre utečencov (UNHCR): Postavenie utečenca, svojoľné odňatie štátnej príslušnosti a osoby bez štátnej príslušnosti v kontexte článku 1 A ods. 2 Dohovoru z roku 1951 o právnom postavení utečencov a jeho Protokolu z roku 1967 (v angl. origináli: „Refugee Status, Arbitrary Deprivation of Nationality, and Statelessness within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees“), október 2014, PPLA/2014/01, dostupné na: www.refworld.org/docid/543525834.html.

O žene sa taktiež možno nesprávne domnievať, že sa hlási k rovnakému náboženskému presvedčeniu alebo rovnakým náboženským názorom ako členovia jej rodiny. Ako príklady možno uviesť:

- ▶ spáchanie cudzoložstva alebo dojem, že dochádza k spáchaniu cudzoložstva;
- ▶ prípad, keď žena je matkou, tetou, sestrou, manželkou, partnerkou alebo dieťaťom náboženského kazateľa, aktivistu, extrémistu alebo teroristu;
- ▶ uzatvorenie manželstva nenáboženským spôsobom alebo odmietnuť uzatvoriť manželstvo náboženským spôsobom;
- ▶ prípad, keď je žena lesbička, transrodová osoba alebo bisexuálna, ak sa takáto skutočnosť sa považuje byť v rozpore s náboženstvom;
- ▶ skutočnosť, že žena nie je „skromná“;
- ▶ nosenie závoja alebo nenosenie závoja.

Určitá sociálna skupina

V rodovo podmienených žiadostiach sa čoraz častejšie objavuje prenasledovanie na základe príslušnosti k určitej sociálnej skupine, pričom uznanie takejto formy prenasledovania si postupne získava medzinárodnú podporu. Niektoré ženy možno v krajine ich pôvodu označiť za určitú sociálnu skupinu z dôvodu, že zdieľajú určitú spoločnú vrodenu, nemennú alebo inú základnú vlastnosť, na základe čoho sa dôvod ich úteku odlišuje od obvyklých útekov pred prenasledovaním. Musí ísť aspoň o určitú úroveň diskriminácie žien, a to *bud'* v súvislosti s určitou vlastnosťou, ktorá môže zahŕňať rod, *alebo* v súvislosti s poskytnutím ochrany v dôsledku existencie tejto vlastnosti. Ako príklady možno uviesť:

- ▶ ženy utekajúce pred mrzačením ženských pohlavných orgánov, núteným sobášom, závažným domácim násilím;
- ▶ ženy, ktoré sa odmietajú prispôbiť svojej sociálnej úlohe, ktorá sa od nich očakáva;
- ▶ ženy, ktoré zostanú slobodné, sú niekedy vnímané ako lesbičky a v dôsledku toho môžu zažívať bezprávie;
- ▶ ženy, ktoré nemajú deti, majú príliš veľa detí, alebo majú deti so zdravotným postihnutím alebo deti len určitého pohlavia;

- ▶ ženy, ktoré chcú mať deti po rozpade manželstva alebo vzťahu;
- ▶ ženy, ktoré sú lesbičky, bisexuálne alebo transrodové, môžu tiež čeliť určitým formám rodovo podmieneného prenasledovania a násilia a zvyčajne sa budú považovať za určitú sociálnu skupinu, hoci môžu byť ohrozené aj z iných dôvodov uvedených v Dohovore.⁴¹

Stredobod pozornosti: Spojené kráľovstvo

Snemovňa lordov, Shah a Islam proti Secretary of State for the Home Department

Ide o prvé rozhodnutie, ktoré uznalo, že ženy môžu v niektorých krajinách predstavovať určitú sociálnu skupinu výlučne na základe svojho rodu. Ak vláda uplatňuje diskriminačnú politiku alebo nie je ochotná obmedziť spoločenskú diskrimináciu žien, v danej krajine môžu ženy predstavovať určitú sociálnu skupinu.⁴²

Článok 60 odsek 3:

Rodovo citlivé prijímacie a podporné služby, konania o azyle a usmernenia o rodovej rovnosti

Cesty do Európy a po Európe môžu predstavovať príležitosť na vytvorenie osobitných slabých miest využiteľných pre násilie. Článok 60 odsek 3 je navrhnutý tak, aby došlo k zníženiu rizika ďalšieho násilia na ženách a dievčatách, aby sa im počas celého konania o azyle poskytla podpora, a aby sa zabezpečilo, že v konaní dosiahnu primeraný a spravodlivý výsledok. Aby toto bolo možné uskutočniť, príslušníci pohraničnej stráže, imigrační úradníci, polícia, sociálni pracovníci a iné osoby zodpovedné za ženy a dievčatá v azylovom systéme musia byť riadne vyškolení na to, aby z rodového hľadiska rozpoznali požiadavky potrebné na ochranu žien a ich žiadosti o azyl, pričom tieto zásady musia byť implementované. Dobrý spôsob, ako toto dosiahnuť, predstavuje vypracovanie štandardizovaných operatívnych postupov a usmernení o rodovej rovnosti. Článok 60 ods. 3 by preto mal posilniť možnosti žien a dievčat získať prístup k

41 *Pozri Minister voor Immigratie en Asiel proti X a Y a Z proti Minister voor Immigratie en Asiel od C-199/12 do C-201/12*, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0199>

42 A73 476 695, dostupné na: www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2014/07/25/3278.pdf

azylovému a ochrannému systému, hľadať a získať primeranú podporu a ochranu v súvislosti s rodovo podmieneným násilím a v konečnom dôsledku zlepšiť ich prístup k spravodlivosti.⁴³

Prijímacie centrá a preverovanie

Pri tvorbe noriem týkajúcich sa zaobchádzania so žiadateľmi o azyl pri ich prijímaní, článok 60 odsek 3 vyžaduje, aby štáty vytvorili rodovo citlivé prijímacie postupy, ktoré zohľadnia rozdiely medzi ženami a mužmi v zmysle ich skúseností a špecifických potrieb na poskytnutie ochrany tak, aby ich právo na bezpečnosť bolo zachované.

Postupy prijímania nezahŕňajú len počiatočnú previerku žiadateľov, ale poskytujú aj dobrú príležitosť na identifikáciu obzvlášť zraniteľných osôb vrátane žien a dievčat, ktoré vo svojej krajine pôvodu alebo na svojich cestách zažili rodovo podmienené násilie, resp. súvisiacu traumy, a ktoré preto potrebujú vyššiu úroveň podpory a ochrany. Jedným zo spôsobov, ako toto možno dosiahnuť, by mohli byť rutinné zdravotné kontroly vykonávané rodovo citlivým spôsobom, ktoré ženám umožnia o traumatických zážitkoch hovoriť.⁴⁴

Mnohé ženy a dievčatá sa stali alebo sú obeťami ťažkých foriem násilia páchaného na ženách v ubytovacích, prijímacích a záchytných zariadeniach v celej Európe, pričom rodovo citlivé opatrenia na riešenie tohto problému často absentujú.⁴⁵ Ako sa ukázalo počas návštev na mieste osobitného zástupcu generálneho tajomníka Rady Európy pre migráciu a utečencov,⁴⁶ a ako vyplýva z hodnotenia krajín skupiny GREVIO⁴⁷, riziko zneužívania v niektorých zariadeniach je také vysoké, že utečenkyne prijímajú preventívne opatrenia, napríklad tým, že v noci

43 V rámci členských štátov EÚ by sa mala zohľadňovať aj smernica o prijímaní: Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/33/EÚ z 26. júna 2013, ktorou sa stanovujú normy pre prijímanie žiadateľov o medzinárodnú ochranu, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A32013L0033>

44 Správa zo základného hodnotenia Fínska od skupiny expertov GREVIO, str. 58, dostupné na: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>

45 Informačný list Rady Európy o ochrane práv migrantiek, utečenkýň a žiadateľiek o azyl (v angl. origináli „*Factsheet on protecting the rights of migrant, refugee and asylum-seeking women and girls*“), 2019, dostupné na: <https://rm.coe.int/prems-089319gbr-2573-protecting-the-rights-of-migrant-refugee-and-asy/168096608a>.

46 Správy o jednotlivých krajinách sú dostupné na: www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/country-reports.

47 Dostupné na: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/country-monitoring-work.

neopúšťajú svoje stany.⁴⁸ Počas základného hodnotenia Švédska skupina GREVIO zistila, že hromadné prijímanie alebo ubytovanie viedlo k (sexuálnemu) obťažovaniu žien a dievčat, ako aj k náznakom vážneho rodovo motivovaného násillia, pričom od roku 2015 došlo k zabitiu troch žien.⁴⁹ Prípady sexuálneho násillia spáchaného dozorcami v prijímacích alebo tranzitných strediskách pre utečencov boli hlásené z území mimo Európy ako aj z území v rámci Európy.⁵⁰ Okrem toho tam, kde neexistujú pravidlá o vstupe do týchto zariadení, voľný vstup v kombinácii s vysokým počtom obyvateľov a ťažkými podmienkami sú spôsobilé vystaviť ženy a dievčatá riziku zneužívania a násillia.⁵¹

Poskytovanie vhodných prijímacích a podporných služieb by preto malo pomôcť predchádzať násilliu páchanému na ženách, uľahčiť ženám možnosť predložiť svoje žiadosti o poskytnutie ochrany a chrániť ich pred hrozbou vrátenia (pozri časť o článku 61: Zásada nenavrátienia). Uznesenie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 2159 (2017) „Ochrana utečenkyň pred rodovo podmieneným násillím“ v súlade s Istanbulským dohovorom vyžaduje prijatie opatrení v prijímacích strediskách a iných zariadeniach, ako je prítomnosť vyškolených sociálnych pracovníčok, tlmočníčok, policajtiiek a strážkyň, oddelené ubytovanie so zámkami pre slobodných mužov a ženy, oddelené, dobre osvetlené toalety, primerané osvetlenie a vytvorenie bezpečných priestorov, a to v každom tranzitnom a prijímacom zariadení.

Informácie a poradenstvo

Je nevyhnutné zabezpečiť, aby ženy a dievčatá poznali svoje práva, rozumeli konaniu a vedeli vyhľadávať a získavať podporné informácie a rady v jazyku, ktorému rozumejú (článok 19). Mali by sa tiež poskytovať informácie o dostupnosti

48 Pozri napríklad Správu z vyšetrovacej misie veľvyslanca Tomáša Bočka, osobitného zástupcu Generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov, v Bosne a Hercegoviny a Chorvátsku, 24. – 27. júla a 26. – 30. novembra 2018, str. 12.

49 Základná hodnotiacia správa Švédska skupiny GREVIO, na str. 59, dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/sweden>.

50 Pozri „Utečenkyne na svojej ceste Európou čelia fyzickému napadnutiu, vykorisťovaniu a sexuálnemu obťažovaniu“ (v angl. origináli „*Female refugees face physical assault, exploitation and sexual harassment on their journey through Europe*“) (2016), Amnesty International, dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/01/female-refugees-face-physical-assault-exploitation-and-sexualharassment-on-their-journey-through-europe/>.

51 Pozri napríklad Základnú hodnotiacu správu Švédska skupiny GREVIO a Správu z vyšetrovacej misie veľvyslanca Tomáša Bočka, osobitného zástupcu Generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov, v Bosne a Hercegoviny a Chorvátsku, 24. – 27. júla a 26. – 30. novembra 2018.

mechanizmov podávania oznámení a sťažností. V niektorých kultúrach je pre ženy a dievčatá obzvlášť ťažké hovoriť o rodovo podmienenom násilí a možno nemajú, resp. ani nepoznajú slová pre zneužívanie, ktoré zažili. Informácie poskytované v súvislosti so sexuálnym a rodovo podmieneným násilím sa preto musia komunikovať kultúrne a rodovo citlivým jazykom. Niektoré ženy a dievčatá môžu byť negramotné a preto je potrebné, aby sa im informácie oznamovali ústnou formou.

Kvalitné právne poradenstvo, resp. bezplatná právna pomoc tam, kde je to potrebné a vhodné, môže ženám výrazne pomôcť podať ich žiadosti o azyl riadnym spôsobom.

Prístup k spravodlivosti pre ženy a dievčatá v prijímacích zariadeniach

Ak v prijímacích alebo ubytovacích zariadeniach, vrátane tých, ktoré prevádzkujú súkromní poskytovatelia, dochádza k rodovo podmienenému násiliu alebo inému zneužívaniu, ženy a dievčatá musia mať možnosť domáhať sa nápravy. Jeden príklad, ako by sa to dalo dosiahnuť, bol zaznamenaný v tábore Islahiye 2 v Turecku, kde došlo k založeniu ženských výborov.⁵² Tieto výbory boli nápomocné pri zabezpečovaní toho, že potreby a obavy žien sa dostali do pozornosti úradov.

Pre účely zabezpečenia dostatočnej ochrany žien a dievčat pred rodovo podmieneným násilím by mali byť k dispozícii mechanizmy, ktoré umožnia nahlásenie a zváženie bezpečnostných problémov a obáv obyvateľov v ubytovacom zariadení. Mali by sa vypracovať formálne intervenčné a ochranné opatrenia. Čísla pohotovostných služieb by mali byť zreteľne viditeľné na mieste, kde je dostupný telefón. V prípade potreby by sa mali prijať opatrenia na zabezpečenie prístupu utečenkýň a žiadateľiek o azyl, ktoré sa stali obeťami rodovo motivovaného násillia, k útulkom pre ženy.

JAK sa prijímacie alebo ubytovacie strediská pre žiadateľky o azyl nachádzajú vo vidieckych alebo odľahlých oblastiach, pre účely zabezpečenia vyšetrenia a stíhania sexuálnych útokov by mali byť zabezpečené aj pravidelné návštevy mobilných súdov alebo súdnych úradníkov a právnikov.⁵³ Existujú dôkazy, že

52 Správa z vyšetrovacej misie veľvyslanca Tomáša Bočeka, osobitného zástupcu Generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov, v Turecku z 30. mája – 4. júna 2016, dostupné na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680699e93.

53. Sprivodná poznámka: Rámec na meranie prístupu k spravodlivosti vrátane špecifických výziev, ktorým ženy čelia (v angl. origináli „Guidance note: Framework for measuring access to justice including specific challenges facing women“), Rada Európy a Ženy OSN, dostupné na: <https://rm.coe.int/168069cf4e>, Uznesenie č. 2159 (2017)..

dostupnosť takýchto súdov viedla k zvýšeniu oznamovania sexuálneho a rodovo motivovaného násillia, k väčšiemu počtu odsúdení a k zvýšeniu povedomia komunity o právnom systéme.⁵⁴ Toto je dôležité najmä v súvislosti so zraniteľnosťou žien a dievčat nachádzajúcich sa v tranzitných a prijímacích zariadeniach a táborech a v súvislosti s nedostatočným prístupom k obvyklej ochrane zo strany štátu.

Rodovo citlivé prijímacie a podporné služby

Článok 60 odsek 3 vyžaduje, aby sa podporné služby pre žiadateľov o azyl poskytovali rodovo citlivým spôsobom za súčasného uspokojenia osobitných potrieb žien. Toto by mohlo zahŕňať prijatie opatrení, akými sú poskytovanie dodatočného psychosociálneho a krízového poradenstva, ako aj lekárskej starostlivosti pre tých, ktorí prežili traumy, keďže mnohé žiadateľky o azyl sa stali obeťami sexuálneho zneužívania alebo iných foriem zneužívania. Podporné služby by sa tiež mali zameriavať na posilnenie postavenia žien, pričom by im mali umožniť aktívne prebudovať svoj život, a to prostredníctvom služieb ako sú vzdelávanie a odborná príprava.

Ženy (prípadne ich manželia) môžu odmietnuť lekárske ošetrovanie poskytované mužmi, najmä gynekológmi, resp. môžu mať ťažkosti s vyjadrovaním v prípade mužských tlmočníkov. Pri absencii špecialistiek môže byť pre utečenkyné a migrantky prístup k zdravotnej starostlivosti náročný.⁵⁵

Okrem toho, že pre účely liečby je potrebné zistenie zdravotného stavu, existencia traumy má zásadný vplyv na to, ako by sa počas konania o azyle malo so ženami zaobchádzať, vrátane pohovoru s nimi a spôsobu, akým je ich svedectvo preverované.⁵⁶ Utečenkyné, ktoré pociťujú posttraumatické stresové poruchy alebo majú disociačné symptómy vrátane zábleskov minulosti, si môžu

54 Rámec komplexnej ochrany o prístupe k spravodlivosti pre obeť sexuálneho a rodovo motivovaného násillia a preživších Vysokého komisára OSN pre utečencov (v angl. origináli: „United Nations High Commissioner for Refugees’ Comprehensive Protection Framework on Access to Justice for Sexual and Gender-Based Violence Victims and Survivors“), dostupné na: <https://cms.emergency.unhcr.org/documents/11982/51689/UNHCR%2C+Sexual+and+GenderBased+Violence+against+Refugees%2C+Returnees+and+Internally+Displaced+Persons.+Guidelines+for+Prevention+and+Respon%2C+2003/9591f62d-4f6a-4faf-8c03-df0d6bacf871>.

55 Pozri správu z vyšetrovacej misie velvyslanca Tomáša Bočeka, osobitného zástupcu Generálneho tajomníka pre migráciu u utečencov, v Bosne a Hercegovine a Chorvátsku, 24. – 27. júla a 26. – 30. novembra 2018.

56 Dobrý súbor zdrojov o osvedčených postupov pri zaobchádzaní s obeťami mučenia a traumy sú dostupné tu: <http://www.helenbamber.org/publications/>

vyžadovať osobitnú starostlivosť a pozornosť. Aby mohla byť utečenkyniam zo strany osôb, ktoré s nimi pracujú, poskytovaná podpora, mali by byť vypracované klinické protokoly.⁵⁷

Pre účely zabezpečenia získania riadneho a adekvátneho prístupu žien k lekárskej starostlivosti a poradenstvu tak, aby sa zotavili z rodovo podmieneného násillia a dokázali náležite predložiť svoje žiadosti o poskytnutie ochrany:

- ▶ by v týchto zariadeniach malo byť pre všetky obeť rodovo motivovaného násillia poskytované poradenstvo, psychologická podpora a zdravotná starostlivosť vrátane sexuálnej a reprodukčnej zdravotnej starostlivosti a špeciálnej starostlivosti pre obeť znásillnenia;
- ▶ všetky utečenkyne a žiadateľky o azyl by tak ako široká verejnosť mali mať zabezpečený rovnaký prístup k cenovo dostupnej a primeranej zdravotnej starostlivosti;
- ▶ je potrebné zabezpečiť, aby sa vo veciach prístupu k službám sexuálneho a reprodukčného zdravia mohli dievčatá samy rozhodovať, aby sa vždy získal ich dobrovoľný a informovaný súhlas a aby sa na tieto účely nevyžadoval súhlas manžela, rodiča, opatrovníka alebo nemocničného orgánu.

Rodovo citlivé konanie o azyle

Rodovo podmienené násillie je často hlboko zakorenené v spoločenských a kultúrnych štruktúrach, normách a hodnotách, ktorými sa spoločnosť riadi, a často je udržiavané kultúrou popierania a mlčania. V rámci azylového systému to môže žiadateľkám o azyl spôsobiť osobitné ťažkosti pri podávaní a odôvodňovaní svojich žiadostí. Postupy, ktoré pomôžu ženám vyjadriť ich obavy z rodovo podmieneného násillia, resp. tieto obavy vysvetliť, a zároveň umožnia minimalizovať vplyv sekundárnej viktimizácie, sú uvedené nižšie. Cieľom je zabezpečiť, aby ženy mohli v plnej miere uplatňovať svoje vlastné právo na ochranu, a pokiaľ ide o ich bezpečnosť, ochranu a postavenie, aby neboli závislé od manžela, partnera alebo mužského príbuzného.

57 Pozri Chessel et al.: „Protokol na riadenie disociatívnych symptómov v populácii utečencov“ (v angl. origináli „A Protocol for Managing dissociative symptoms in refugee populations“), *A Protocol for Managing dissociative symptoms in refugee populations*; 2019, *The Cognitive Behaviour Therapist* (2019), roč. 12, č. 27, dostupné na: www.cambridge.org/core/journals/the-cognitive-behaviour-therapist/article/protocol-for-managing-dissociative-symptoms-in-refugee-populations/1B09AB58101DF7AD547C6B72AFD5D16F/share/9c4f244dae3d8980094ec3d03fb961d2422cf5ae.

V mnohých komunitách znásilnenie a sexuálne útoky alebo zneužívanie prinášajú so sebou stigmú a hanbu. Stigma a hanba môžu predstavovať zásadnú prekážku pri odhaľovaní základov strachu z prenasledovania.

Ak sa so ženami zaobchádza iba ako so súčasťou „rodinnej skupiny“ alebo sú závislé od žiadosti o ochranu ich mužského člena rodiny (napríklad manžela, brata), dochádza k strate príležitosti preskúmať ich obavy, pričom ich jednotlivé dôvody o poskytnutie ochrany môžu zostať nevyužitú.

Pohovory

Prioritou by malo byť zabezpečenie toho, aby ženy mali možnosť byť vypočuté oddelene od svojej rodiny (pri preverovaní ako aj počas akejkoľvek inej vecnej žiadosti). Niektoré ženy, ktoré sa stali obeťami a/alebo obávajú, že sa stanú obeťami rodovo podmieneného násillia, nemusia o takomto násillí pred členmi rodiny vrátane malých detí hovoriť.

V kontexte rodovo citlivých postupov je rovnako dôležité zabezpečiť:

- ▶ možnosť pre žiadateľku sa vyjadriť, že aké pohlavie svojho vypočúvajúceho a tlmočníka uprednostňuje, a že jej v tejto veci bude vyhovené;
- ▶ rešpektovanie dôvernosti informácií získaných prostredníctvom rozhovorov;
- ▶ aby sa v prípade potreby poskytovali prestávky;
- ▶ aby nedochádzalo k sekundárnej viktimizácii alebo retraumatizácii ženy;
- ▶ poskytnutie dostatočného času na to, aby si žiadateľka mohla vybudovať vzťah založený na dôvere, čo jej umožní hovoriť o všetkých okolnostiach svojej žiadosti. Zrýchlené konania sú veľmi často prekážkou toho, aby žena o týchto okolnostiach hovorila;
- ▶ aby rozhovory viedol vypočúvajúci úradník, ktorému v prípade potreby pomáha vyškolený a kvalifikovaný tlmočník, a aby tieto rozhovory boli vedené rodovo a kultúrne citlivým spôsobom.

Oneskorené uvádzanie informácií, ktoré sú pre príslušný prípad dôležité

Je bežnou praxou, že súdy a osoby rozhodujúce o azyle považujú skutočnosti uvádzané v neskoršej fáze konania o azyle za menej dôveryhodné. To má

negatívny vplyv na ženy, ktoré často spočiatku nie sú schopné zverejniť povahu a/alebo rozsah rodovo podmieneného bezprávia, ktorého obeťami sa stali. Toto môže byť spôsobené:

- ▶ intímnu povahou mnohých druhov rodovo podmieneného násillia, ktoré sa páchajú na ženách (najmä znásillenia a sexuálne útoky);
- ▶ strachom z dôsledkov takéhoto odhalenia (napr. manžel sa ich môže zriecť alebo táto skutočnosť môže ovplyvniť šance sestry na manželstvo);
- ▶ internalizovanými pocitmi hanby a stigmy;
- ▶ strachom z vypočúvajúceho úradníka alebo z jeho zaobchádzania, najmä ak ide o príslušníka bezpečnostného zboru alebo polície;
- ▶ účinkami posttraumatickej stresovej poruchy alebo iných psychických ťažkostí (pozri vyššie);
- ▶ únavou alebo traumou z cesty, konania alebo z ťažkých a nebezpečných podmienok ubytovania a prijímania.

Keď sa žena cíti bezpečne a/alebo si vybudovala vzťah dôvery s právnikom, sociálnym pracovníkom, expertom, mimovládnu organizáciou alebo iným poradcom, môže mať pocit, že jej bola poskytnutá možnosť rozprávať. Oneskorené uvádzanie informácií by sa teda nemalo automaticky považovať za indikátor toho, že svedectvo nie je dôveryhodné.

Konania bez odkladného účinku a zrýchlené konania

Z dôvodu komplexnej povahy rodovo podmienených žiadostí a ťažkostí, s ktorými sa ženy pri uvádzaní a riadnom predkladaní svojich žiadostí stretávajú, sú tieto žiadosti často vo svojej podstate nevhodné pre konania, ktoré sú bez odkladného účinku, alebo ktoré sú zrýchlené. Existuje skutočné riziko, že ženám, ktoré sú účastníčky takýchto konaní, bude ochrana odopretá. Ak existujú zjavné znaky traumy alebo sexuálneho alebo rodovo podmieneného násillia, a to aj keď ich ženy priamo nepriznávajú, takéto ženy by mali byť zo zrýchlených konaní a/alebo konaní bez odkladného účinku vylúčené a mali by byť odkázané na podporné služby alebo poradenstvo, aby sa zabezpečilo, že časový tlak nebude brániť ich priznaniu (*d'alsie informácie nájdete nižšie v časti o zákaze nenavrátienia*).

Ďalšie rodovo citlivé postupy odporúčané Parlamentným zhromaždením Rady Európy

Pokiaľ ide o celkový manažment prípadov rodovo podmieneného násillia a utečeneckých politík, Parlamentné zhromaždenie Rady Európy vo svojom uznesení č. 2159 (2017) o ochrane utečenkýň pred rodovo podmieneným násillím odporučilo, aby sa štáty zúčastňovali na presídľovacích programoch a na financovaní špecifickej a humanitárnej pomoci pre ženy, ktoré sa stali obeťami rodovo podmieneného násillia, alebo na podporu zlúčenia rodín.

V centre pozornosti: Spolková krajina Bádensko-Württembersko, Nemecko

Projekt špeciálnych kvót v spolkovej krajine Bádensko-Württembersko poskytuje podporu a pomoc 1100 utečenkyniam, ktoré sa stali obeťami násillia. Projekt sa zamerl na evakuáciu žien a detí, ktoré boli v rukách Daeš, prežili traumatizujúce násillie a v dôsledku genocídy stratili svojich mužských príbuzných. Mnohé zo žien sú jezidky. Program však pomáha aj kresťankám a moslimkám.

V spolkovej krajine je do programu ubytovávania príjemcov tejto pomoci a poskytovania sociálnej práce a psychologickkej liečby zapojených 21 miest.⁵⁸

Usmernenia o rodovej rovnosti

Usmernenia o rodovej rovnosti predstavujú pre príslušných aktérov dôležitý referenčný bod pre pochopenie toho, ako prijať rodovo citlivý prístup pri poskytovaní ochrany žiadateľkám o azyl, ktoré sa stali obeťami rodovo podmieneného násillia alebo ktorým hrozí, že sa obeťami rodovo podmieneného násillia stanú, a to buď v hostiteľskom štáte alebo v prípade svojho odsunu.

Je dôležité, aby celé konanie o azyle od príchodu na hranicu až po udelenie ochrany alebo odsun zohľadňovalo rodové hľadisko. Usmernenia o rodovej rovnosti by mali zahŕňať:

- ▶ rodovo citlivé prijímanie;

58 Príhovor Dr. Michaela Blumea (Vedúci projektu špeciálnych kvót, Krajské ministerstvo Bádenska-Württemberska) vo Výbore pre občianstvo a prisťahovalectvo, dostupné na <https://openparliament.ca/committees/immigration/42-1/39/dr-michael-blume-1/only/>.

- ▶ identifikáciu konkrétnych slabých miest, a to aj pri obetiach a osobách ohrozených rodovo podmieneným násilím, napríklad prostredníctvom zdravotného preverovania alebo iných foriem preverovania;
- ▶ umožnenie imigračným a pohraničným úradníkom vrátane prijímacieho personálu a osôb s rozhodovacou právomocou rozpoznať traumu a jej dosah;
- ▶ ochranné opatrenia a v prípade potreby ukazovatele pre dodatočnú podporu;
- ▶ príslušné národné a medzinárodné normy o ochrane žien a dievčat a rozhodovaní o ich žiadostiach;
- ▶ rodovo citlivý výklad Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov vrátane rodovo podmienených foriem prenasledovania, rodovo citlivý výklad dôvodov prenasledovania a rodovo špecifických požiadaviek na ochranu;
- ▶ proces pohovoru a požiadavky na rodovo špecifických vypočúvajúcich úradníkov a tlmočníkov a požiadavku na kvalitné tlmočenie;
- ▶ vplyv rodu na možnosť uvádzať tvrdenia a predkladať žiadosti;
- ▶ posúdenie vierohodnosti žiadosti z rodového hľadiska;
- ▶ zvyšovanie povedomia a schopnosti reagovať na kultúrnu a náboženskú precitlivenosť alebo osobné faktory;
- ▶ predchádzanie rodovo podmienenému násiliu počas konania o azyle a čo robiť, ak k takémuto násiliu dôjde.

Usmernenia by mali byť prístupné všetkým príslušným úradníkom, pričom títo úradníci a tlmočníci by mali absolvovať školenie o rodovo citlivých postupoch.

Stredobod pozornosti: Spojené kráľovstvo

Vládna agentúra Spojeného kráľovstva pre vízové a imigračné služby pre úradníkov v prvej línii a osoby s rozhodovacou právomocou poskytuje usmernenia, ktoré pokrývajú všetky aspekty konaní. Toto zahŕňa aj špecifický súbor usmernení z rodového hľadiska: „Rodové otázky v žiadosti o azyl“⁵⁹ – ktoré obsahujú usmernenia o poskytnutí ochrany a podpory, príslušné vnútroštátne a medzinárodné právne predpisy a rodovo citlivý prístup k Ženevskému dohovoru o právnom postavení utečencov – a „Domáce násilie: Reakcia na správy o domácom násilí zo strany žiadateľov o azyl“⁶⁰. Ďalšie dôležité rodové otázky sú začlenené do všeobecných politík, napr. „Azylové preverovanie a presmerovanie“⁶¹

Medzinárodné usmernenia vypracované Vysokým komisárom OSN pre utečencov:

- ▶ Usmernenia o medzinárodnej ochrane: Rodovo podmienené prenasledovanie v kontexte článku 1 A ods. 2 Dohovoru z roku 1952 a/ alebo jeho protokolu z roku 1967 týkajúceho sa právneho postavenia utečencov HCR/GIP/02/01 UNHCR;
- ▶ Usmernenia o medzinárodnej ochrane č. 7: Uplatňovanie článku 1 A ods. 2 Dohovoru z roku 1951 a/alebo Protokolu z roku 1967 týkajúceho sa právneho postavenia utečencov na obete obchodovania s ľuďmi a osoby ohrozené obchodovaním s ľuďmi, UNHCR HCR/GIP/06/07;
- ▶ Usmernenia o medzinárodnej ochrane č. 9: Žiadosti o priznanie právneho postavenia utečenca z dôvodu sexuálnej orientácie a/alebo rodovej identity v kontexte článku 1 A ods. 2 Dohovoru z roku 1952 a/alebo jeho Protokolu z roku 1967 týkajúceho sa právneho postavenia utečencov, UNHCR HCR/GIP/12/09.

59 Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/publications/gender-issue-in-the-asylum-claim-process>

60 Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/publications/domestic-abuse-responding-to-reports-of-domestic-abuse-from-asylum-seekers>

61 Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/publications/asylum-screening-and-routing>

IV. Článok 61: Zásada *non-refoulement* (nenavrátenia)

„...myšlienka počúvať, porozumieť osobným príbehom a potom o nich rozhodnúť – v skratke to je zásada nenavrátenia!“

Ledi Bianku, sudca Európskeho súdu pre ľudské práva⁶²

ČLÁNOK 61

1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na dodržiavanie zásady *non-refoulement* (nenavrátenia) v súlade s existujúcimi záväzkami podľa medzinárodného práva.

2. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na zabezpečenie toho, aby obeť násilia na ženách, ktoré potrebujú ochranu, bez ohľadu na ich postavenie alebo pobyt, neboli za žiadnych okolností vrátené do štátu, kde by ich život alebo sloboda mohli byť ohrozené alebo kde by mohli byť podrobené mučeniu či neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

Čo je zásada *non-refoulement* (nenavrátenia)?

Základným princípom práva v oblasti ľudských práv je, že štát je povinný uznávať, zabezpečovať a chrániť ľudské práva každej osoby, ktorý sa nachádza na jeho

62 „*Non-refoulement* ako princíp medzinárodného práva a úloha súdnictva pri jeho implementácii“ (v angl. origináli: „*Non-refoulement as a principle of international law and the role of the judiciary in its implementation*“), Dialóg medzi sudcami (v angl. origináli: „*Dialogue between Judges*“), 2017, str. 21, dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/Dialogue_2017_ENG.pdf.

území.⁶³ Zásada *non-refoulement* (nenavrátania) zakazuje štátom kohokoľvek premiestniť do krajiny alebo na územie, kde by bol vystavený skutočnej hrozbe prenasledovania alebo závažného porušovania ľudských práv. Tento princíp má svoj pôvod v medzinárodnom utečeneckom práve⁶⁴ a v medzinárodných právnych predpisoch o extradícii.⁶⁵

Zásada nenavrátania platí absolútne a nemôže podliehať žiadnym zákonným ani praktickým výnimkám, ak by následkom odsunu alebo vyhostenia z územia došlo k porušovaniu ľudských práv a išlo by o porušenie absolútnych práv, napríklad práva na život, práva nebyť mučený alebo podrobený mučeniu, neľudskému a/alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu alebo zákazu otroctva.⁶⁶

Podľa medzinárodného práva aj **zjavné porušenia** iných práv neabsolútnej povahy, ako je právo nebyť svojvoľne zadržovaný (článok 5 EDĽP) a práva na spravodlivý proces (článok 6 EDĽP), môžu podľa úrovne závažnosti predstavovať porušenie zásady nenavrátania.

Priame a nepriame vrátenie

Vrátenie (*refoulement*) môže byť priame, a to do krajiny pôvodu, alebo nepriame, keď je žena vyťahovaná do tretej krajiny, ktorá potom zabezpečí jej odsun do miesta, kde dôjde k bezpráviu.⁶⁷ V prípade žien k takýmto situáciám môže dochádzať v súvislosti s postupmi týkajúcich sa bezpečných tretích krajín, ak žene hrozí, že bude premiestnená na miesto, kde nebude mať prístup k bezpečnému ubytovaniu, zažije bezdomovectvo alebo kde nebude dostatočne chránená pred sexuálnymi útokmi v azylových zariadeniach alebo v prijímacích strediskách

63 Článok 1 EDĽP: „Vysoké zmluvné strany priznávajú každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v hlave I tohto dohovoru“, dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/convention_slk.pdf.

64 Článok 33 Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov.

65 Článok 3 Vzorovej zmluvy OSN o extradícii z 14. decembra 1990, ktorá bola prijatá rezolúciou Valného zhromaždenia č. 45/116, zmenená rezolúciou Valného zhromaždenia č. 52/88, dostupné na: https://www.unodc.org/pdf/model_treaty_extradition.pdf, Európsky dohovor o potláčaní terorizmu (prijatý 27. januára 1977).

66 *Saadi proti Taliansku*, sťažnosť č. 37201/06, pozri body 125- 127, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-85276%22%5D%7D>.

67 Pozri T.I. *proti Spojenému kráľovstvu*, sťažnosť č. 43844/98, 7. marca 2000.

alebo táboroch.⁶⁸ Pri zrýchlených konaniach a konaniach bez odkladného účinku existuje zvýšené riziko vrátenia. V prípade, keď štát navrhol vrátiť sťažovateľa do „bezpečnej“ krajiny, Súd konštatoval, že za posúdenie rizík, ktorým bude sťažovateľ vystavený v prijímajúcom štáte následného vrátenia, za vady v konaní o azyle a za zamietnutie žiadosti o azyl ako aj za prístup k účinnému konaniu o azyle konaniu zodpovedá vysielajúci štát (pozri *Ilias proti Maďarsku* (2019)).⁶⁹

Kedy by sa pre ženy mohli uplatniť povinnosti vyplývajúce zo zásady *non-refoulement* (nenavrátenia)?

Na rozdiel od Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov,⁷⁰ zásada nenavrátenia sa podľa EDĽP a Istanbulskeho dohovoru vzťahuje na všetky vyhostenia bez ohľadu na bezpečnosť štátu (napr. *Chahal proti Spojenému kráľovstvu* (1996))⁷¹ alebo iný vážny verejný záujem. Riziko vrátenia môže u žien vzniknúť v týchto typoch prípadov:

- ▶ ak nebezpečenstvo bezprávia, ktoré im hrozí, nemôžu preukázať „dôvodom uvedeným v dohovore“ o utečencoch;
- ▶ ak sú utečenkyňami, ale sú vylúčené z ochrany Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov podľa článku 1 F (vojnoví zločinci, osoby, ktoré pred svojím prijatím ako utečenci spáchali závažný nepolitický trestný čin mimo krajiny pôvodu, alebo osoby vinné zo spáchania činov, ktoré sú v rozpore s cieľmi a zásadami Organizácie Spojených národov);
- ▶ ak sú utečenkyňami, ktoré sa na území štátu zdržiavajú legálne, ale hrozí im vyhostenie z dôvodov bezpečnosti štátu alebo verejného poriadku (článok 32 Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov);
- ▶ ak sú utečenkyňami, ktoré sa na území štátu zdržiavajú legálne alebo nelegálne, ale v zmysle článku 33 Ženevského dohovoru o právnom

68 Pozri napr. *M.S.S. proti Belgicku a Grécku* (2011), dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103050>, *Tarakhel proti Švajčiarsku* (2014) dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148070>.

69 Pozri *Ilias a Ahmed proti Maďarsku*, sťažnosť č. 47287/15, dostupné na: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198760>

70 Pozri napr. *Sidikovy proti Rusku*, sťažnosť č. 73455/11, rozsudok z 20. júna 2013, bod 149: „ochrana poskytovaná článkom 3 dohovoru je v každom prípade širšia ako ochrana stanovená v článkoch 32 a 33 dohovoru Organizácie Spojených národov z roku 1951 o právnom postavení utečencov“.

71 *Chahal proti Spojenému kráľovstvu*, sťažnosť č. 22414/93, dostupné na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-58004%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-58004%22])

postavení utečencov nepoživajú ochranu pred vrátením (ak predstavujú nebezpečenstvo pre bezpečnosť štátu, v ktorom sa nachádzajú, alebo boli odsúdené za mimoriadne závažný trestný čin a pre spoločnosť danej krajiny predstavujú nebezpečenstvo);

- ▶ ak je im odoprený spravodlivý prístup ku konaniam o udelení postavenia utečenca, a najmä ak sa v konaní vyskytnú závažné procesné vady;
- ▶ (príležitostne) v situáciách hromadného prílevu.

Smernica Rady EÚ 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch poskytovania dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní dôsledkov z toho vyplývajúcich stanovuje povinnosti členských štátov EÚ v prípade masového prílevu.

V prípade *N. proti Švédsku*⁷² Súd rozhodol, že vyhostenie afganskej ženy do tejto krajiny by predstavovalo porušenie nenavrátania a článku 3 EDĽP z dôvodov, že:

„V Afganistane sú ženy obzvlášť vystavené hrozbe zlého zaobchádzania, keď sú vnímané ako ženy, ktoré nezodpovedajú rodovým rolám, ktoré im pripisuje spoločnosť, tradícia a dokonca aj právny systém. UNHCR tak poznamenal, že afganské ženy, ktoré si osvojili menej kultúrne konzervatívny životný štýl, napríklad tie, ktoré sa vracajú z exilu v Iráne alebo v Európe, sú naďalej vnímané ako ženy, ktoré porušujú zavedené sociálne a náboženské normy, v dôsledku čoho sa môžu stať obeťami domáceho násillia, resp. môžu byť vystavené iným formám trestov, a to od izolácie a stigmaty až po trestné činy spáchané v mene cti za to, že sú obvinené zo spôsobenia hanby pre svoje rodiny, komunity alebo kmene. Skutočné alebo domnelé prehrešky voči kódexu sociálneho správania zahŕňajú nielen sociálne správanie v kontexte rodiny alebo komunity, ale aj sexuálnu orientáciu, snahu o profesionálnu kariéru a obyčajné nezhody týkajúce sa spôsobu vedenia rodinného života.

Súd rozhodol, že skutočnosť, že žena žila takmer šesť rokov vo Švédsku, a navyše aj to, že sa pokúsila rozviesť s manželom, by ju vystavila „rôznym kumulatívnym rizikám odvety, ktoré spadajú pod článok 3 Dohovoru, a to zo strany jej manžela, jeho rodiny, jej vlastnej rodiny a zo strany afganskej spoločnosti“.

⁷² *N. proti Švédsku*, sťažnosť č. 23505/09, rozsudok z 20. júla 2010, dostupné na: [https:// hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-99992"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

Premiestnenie do „bezpečných“ krajín

Štát má možnosť premiestniť žiadateľku o azyl do tretej krajiny bez toho, aby došlo k rozhodnutiu o žiadosti o azyl, ak existuje bezpečná tretia krajina, ktorá bude zodpovedná za posúdenie tejto žiadosti. Ak sú obidva štáty štátmi EÚ, „odovzdanie“ sa vykonáva podľa Dublinského nariadenia⁷³, podľa ktorého prijímajúci štát už zodpovedá za posúdenie žiadosti alebo túto zodpovednosť prijíma podľa „hierarchie kritérií“. Tieto kritériá zahŕňajú široké humanitárne ciele a taktiež sa usilujú zabezpečiť dodržiavanie práva na rodinný život a tam, kde je to vhodné, zlúčiť deti s rodinou. Ak jeden alebo oba štáty nie sú členskými štátmi EÚ, možno prijať opatrenia, na základe ktorých sa tretia krajina bude považovať za „bezpečnú“.

Vo všetkých prípadoch je však štát povinný posúdiť, či tým v rozpore s článkom 61 Istanbulskeho dohovoru nedochádza k vzniku rizika priameho alebo nepriameho vrátenia. Toto môže byť obzvlášť dôležité v nasledujúcich prípadoch týkajúcich sa žien:

- ▶ ak utiekli pred násilným manželom, partnerom alebo iným rodinným príslušníkom, ktorý je prítomný v štáte a/alebo žiada o azyl v štáte, do ktorého sa majú vrátiť;
- ▶ ak sú súčasťou rodinnej jednotky, pričom v súčasnosti zažívajú domáce násilie a navrhuje sa premiestnenie celej rodinnej jednotky;
- ▶ ak sa vo vysielajúcom štáte stali obeťami násillia;
- ▶ ak v dôsledku nedostatkov v konaní o azyle alebo odmietnutia prístupu k účinnému konaniu o azyle či už vo všeobecnosti alebo na základe rodového hľadiska dochádza k vzniku hrozby bezprávia v prijímajúcom štáte alebo nepriameho vrátenia.

Štáty v rámci EÚ by rovnako mali poznať a uplatňovať smernicu o dočasnej ochrane,⁷⁴ ktorou sa stanovujú pravidlá, ktoré umožňujú, aby už prijaté ochranné opatrenia (napríklad obmedzujúci príkaz alebo núdzový ochranný príkaz) platili vo všetkých štátoch ako aj smernicu o právach obetí.⁷⁵

73 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 604/2013 z 26. júna 2013, ktorým sa stanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny alebo osobou bez štátnej príslušnosti v jednom z členských štátov (prepracované znenie).

74 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/99/EÚ z 13. decembra 2011 o európskom ochrannom príkaze.

75 Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

V. Záver

Implementácia článkov 60 a 61 Istanbulskeho dohovoru v porovnaní s ostatnými ustanoveniami Dohovoru ako celku by mala posilniť existujúce rámce medzinárodnej ochrany, ktoré sú pre žiadateľky o azyl a migrantky dostupné. Podrobnosti uvedené v Dohovore ako aj v jej dôvodovej správe sú zásadné pre pochopenie povahy a účinkov rodovo podmieneného násillia páchaného na ženách ako aj domáceho násillia, nech k nemu dochádza kdekoľvek. Istanbulský dohovor tiež stanovuje, čo sa vyžaduje na prevenciu rodovo podmieneného násillia páchaného na ženách a na ochranu pred ním, pričom stanovuje aj požiadavku existencie dodatočnej podpory, ktorá by ženám umožnila mať prístup k dostupnej ochrane..

Prostredníctvom požiadavky na zmluvné štáty, aby zabezpečili uznanie rodovo podmieneného násillia ako formy prenasledovania, a aby sa dôvody na udelenie azylu uvedené v Ženevskom dohovore o právnom postavení utečencov vykladali rodovo citlivým spôsobom, je pravdepodobnejšie, že formy bezprávia, ktorých obeť sa ženy stávajú, ako aj dôvody týkajúce sa hrozby bezprávia budú identifikované a uznané ako dôvod na poskytnutie ochrany.

Rodovo citlivé prijímacie konania, usmernenia a podporné služby by mali prispieť k zníženiu rizika, že bude ženám počas pobytu v azylovom a imigračnom systéme ďalej z rodového hľadiska ubližované, a umožniť im počas konania poskytovať relevantné informácie, aby sa zaručilo, že ich žiadosti budú posúdené a správne rozhodnuté. Tieto ustanovenia Istanbulskeho dohovoru ako celok môžu výrazne zlepšiť možnosti žien v tom, že ich žiadostiam o poskytnutie ochrany bude v konaniach vyhovené, čím sa spôsobí čo možno najmenšia sekundárna ujma.

VI. Kontrolný zoznam

Pre účely uplatňovania článkov 60 a 61 Istanbulskeho dohovoru môže nasledujúci kontrolný zoznam pomôcť pri navrhovaní a implementácii právnych, politických alebo praktických opatrení:

- zabezpečiť, aby rodovo podmienené násilie bolo uznané za formu prenasledovania v zmysle článku 1 A ods. 2 Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951;
- zabezpečiť, aby sa formy násillia páchaného na ženách uvedené v článkoch 33 – 40 Istanbulskeho dohovoru uznali za rodovo podmienené bezprávie, ktoré je spôsobilé predstavovať prenasledovanie;
- zabezpečiť, aby sa diskriminácia na základe pohlavia a/alebo rodu vrátane stigmy, hanby a ostrakizácie v dôsledku rodovo podmieneného násillia uznala za formu bezprávia, ktoré je spôsobilé predstavovať prenasledovanie;
- zabezpečiť, aby zákon umožnil osobám s rozhodovacou právomocou uznať, že ide o prenasledovanie, ak sankcie alebo tresty za nedodržovanie alebo porušenie pravidiel alebo zákona v krajine pôvodu sú neprímerane prísne a majú rodový rozmer;
- zabezpečiť, aby posúdenie dostupnej ochrany v krajine pôvodu zohľadnilo možnosti prístupu k spravodlivosti z rodového hľadiska, a to vrátane právneho rámca ako aj praktických možností žien získať prístup k akejkoľvek dostupnej ochrane;
- zabezpečiť prístup k relevantným informáciám o krajine pôvodu, aby osoby s rozhodovacou právomocou mohli určiť pravdepodobnosť vzniku bezprávia a či je k dispozícii účinná ochrana, resp. ak nie je, či v krajine pôvodu existuje alternatíva vnútroštátneho presídlenia;
- zabezpečiť, aby sa prihliadalo na osobnú situáciu žiadateľky, podporné služby dostupné v krajine pôvodu a jej možnosti využívať ich v praxi;

- ❑ zabezpečiť, aby akékoľvek posúdenie právnych otázok v žiadosti o azyl riadne zohľadnilo akúkoľvek diskrimináciu a patriarchálne postoje, s ktorými sa ženy pravdepodobne stretávajú.

Rodovo citlivý výklad dôvodov Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov:

- ❑ zabezpečiť rodové chápanie každého z „dôvodov“ Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov a ich vysvetlenie v usmerneniach;
- ❑ najmä zabezpečiť, aby sa rod uznal ako základ existencie určitej sociálnej skupiny.

Pokiaľ ide o bezpečnosť žien v tranzitných a prijímacích zariadeniach:

- ❑ zabezpečiť dostatočné a primerané opatrenia na prijímanie a preverovanie, ktoré by mali byť navrhnuté tak, aby počas celého konania zohľadňovali rodové aspekty žiadostí a potrieb žien;
- ❑ zabezpečiť, aby sa prijímacie a ubytovacie centrá nachádzali v oblastiach, kde sú ženy v bezpečí a majú prístup k príslušným službám vrátane zdravotnej, sociálnej a právnej pomoci, škôl a nákupných zariadení;
- ❑ pri určovaní umiestnenia žiadateľky a všetkých jej dotknutých rodinných príslušníkov zohľadniť všetky ich relevantné osobitné potreby. Zvážiť napríklad všetky relevantné potreby týkajúce sa mobility a prístupu a zabezpečenia starostlivosti o duševné a fyzické zdravie;
- ❑ v prípade potreby zabezpečiť možnosť alternatívneho bývania z dôvodu bezpečnosti obetí sexuálneho a rodovo podmieneného násillia, domáceho násillia, obchodovania s ľuďmi, mučenia alebo iných foriem fyzického a psychického násillia;
- ❑ zabezpečiť v týchto zariadeniach prítomnosť sociálnych pracovníčok, tlmočníčok, policajtiiek a strážkyň;
- ❑ pre osamelé ženy s deťmi alebo bez detí (do 18 rokov) zabezpečiť oddelené priestory na spanie a samostatné, pre ženy vyhradené dobre osvetlené kúpeľne;
- ❑ v každom tranzitnom a prijímacom zariadení vytvoriť bezpečné priestory;

- ❑ v prípade potreby zabezpečiť prístup utečenkýň a žiadateľiek o azyl k útulkom pre ženy - obeť rodovo podmieneného násillia;
- ❑ pre sociálnych pracovníkov, policajtov a strážnikov pracujúcich v zariadeniach zorganizovať programy odbornej prípravy o identifikácii obetí rodovo podmieneného násillia a pomoci týmto obetiam;
- ❑ pre obeť rodovo podmieneného násillia poskytovať informačné materiály o asistenčných službách vrátane mechanizmov oznamovania a podávania sťažností, a to v jazykoch krajín pôvodu;
- ❑ pre účely zabezpečenia vyšetrovania a stíhania sexuálnych útokov a v súlade s Rámcom komplexnej ochrany o prístupe k spravodlivosti pre obeť a osoby, ktoré prežili sexuálne a rodovo podmienené násillie Vysokého komisára OSN pre utečencov, zabezpečiť pravidelné návštevy mobilných súdov alebo súdnych úradníkov a právnikov v týchto zariadeniach a tieto návštevy zdokumentovať;
- ❑ pre osoby, ktoré sa stali obeťami rodovo podmieneného násillia v krajine pôvodu, v tranzitnej krajine alebo v cieľovej krajine poskytovať v týchto zariadeniach poradenstvo, psychologickú podporu a zdravotnú starostlivosť vrátane starostlivosti o sexuálne a reprodukčné zdravie a špecifickej starostlivosti po znásilnení;
- ❑ pre všetky ženy a dievčatá zabezpečiť rovnaký prístup k cenovo dostupným a primeraným zdravotným službám ako má široká verejnosť, a to bez ohľadu na to, či sú migrantky, imigrantky, utečenkyně alebo žiadateľky o azyl;
- ❑ zabezpečiť, aby sa dievčatá mohli vo veciach poskytovania služieb sexuálneho a reprodukčného zdravia slobodne rozhodovať, aby sa vždy získal ich dobrovoľný a informovaný súhlas a aby na prístup k týmto službám nepotrebovali povolenie od manžela, rodiča alebo opatrovníka alebo nemocničného orgánu.

V súvislosti s konaním o azyle:

- ❑ ženám zabezpečiť prístup ku konaniu o azyle už na hraniciach a kdekoľvek inde;
- ❑ zabezpečiť, aby azylové zákony, postupy a konania boli dostatočne rodovo citlivé a umožňovali ženám predkladať svoje žiadosti o azyl, a aby bolo o nich riadne rozhodnuté tak, aby sa zabránilo vzniku rizika vrátenia;

- ❑ zaviesť konanie o azyle, ktoré zohľadní rodovú rovnosť tým, že sa zabezpečí prítomnosť azylových úradníčok a vyškolенých kompetentných tlmočníčok, ktorá sa ponúknu žiadateľke a poskytnú sa jej na jej žiadosť; zabezpečiť možnosť viesť oddelené pohovory so ženami a mužmi z tej istej rodiny a zaručiť dôvernosť týchto pohovorov;
- ❑ zabezpečiť, aby azyloví úradníci a tlmočníci absolvovali školenie o tom, ako odhaľovať prípady rodovo podmieneného násillia a používali rodovo špecifické informácie o krajinách pôvodu vrátane zvýšeného výskytu mrzačenia ženských pohlavných orgánov a nútených sobášov;
- ❑ zabezpečiť, aby sa osobám s rozhodovacou právomocou poskytli náležité a primerané usmernenia a absolvovali školenia o tom, ako rozpoznať a pochopiť rodovo podmienené násillie páchané na ženách v zmysle Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov.

Pokiaľ ide o celkový manažment prípadov rodovo podmieneného násillia a utečeneckej politiky:

- ❑ podieľať sa na programoch presídľovania a premiestňovania, ktoré predstavujú najbezpečnejší spôsob príchodu žiadateľov o azyl a utečencov do Európy, a pre ženy a dievčatá zaviesť nové, bezpečné a legálne spôsoby na zabezpečenie ich bezpečnejšieho tranzitu;
- ❑ financovať osobitnú pomoc a humanitárne programy presídlenia pre ženy, ktoré sa stali obeťami rodovo podmieneného násillia, a to podľa vzoru špeciálneho kvótového projektu spolkovej krajiny Bádensko-Württembersko v Nemecku;
- ❑ pre obeť rodovo podmieneného násillia vytvoriť mechanizmy cezhraničnej ochrany;
- ❑ zabezpečiť dodržiavanie noriem o ochrane obeť násillia zo strany súkromných poskytovateľov služieb, ktorí majú uzatvorené zmluvy na poskytovanie služieb a ubytovania pre žiadateľov o azyl, a to zavedením monitorovacieho mechanizmu, ktorého súčasťou sú aj pravidelné návštevy migračných úradníkov;
- ❑ investovať do programov sociálnej a ekonomickej integrácie s osobitným dôrazom na utečenkyne, a to najmä poskytovaním jazykových kurzov, uľahčovaním uznávania diplomov a prístupu k zamestnaniu a poskytovaním vzdelávania v oblasti rodovej rovnosti.

Pokiaľ ide o boj proti diskriminácii utečencov a žiadateľov o azyl vrátane žien:

- spustiť kampane na zvýšenie povedomia o pozitívnom prínose utečencov a žiadateľov o azyl pre spoločnosť;
- dôrazne odsúdiť a potrestať akúkoľvek formu diskriminácie a násilia voči utečencom a žiadateľom o azyl vrátane žien.

Zásada nenavrátania:

- zabezpečiť primeranú ochranu žien pred vyhostením a vrátením;
- uznať osobitné ťažkosti, s ktorými sa obeť rodovo podmieneného násilia stretávajú, keď pri predložení svojich žiadostí uvádzajú kompletne informácie, zabezpečiť rodovo citlivé postupy, ktoré ženám umožnia prístup ku konaniu a riadne formulovať svoje žiadosti;
- zabezpečiť, aby zrýchlené konania a konania bez odkladného účinku nevedli k tomu, že ženy nebudú môcť predložiť svoje žiadosti o poskytnutie ochrany, čo bude mať za následok ich vyhostenie alebo vrátenie;
- zabezpečiť, aby obeť násilia páchaného na ženách, ktoré potrebujú ochranu, bez ohľadu na ich postavenie alebo bydlisko, neboli za žiadnych okolností vrátené do krajiny, kde by bol ohrozený ich život alebo kde by mohli byť vystavené mučeniu alebo neludskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

VII. Kluczowe zasoby

Odporúčanie CM/Rec(2019)1 Výboru ministrov Rady Európy o prevencii a boji proti sexizmu, dostupné na: <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism/168094d894>

Odporúčanie Rec(2002)5 Výboru ministrov Rady Európy členským štátom o ochrane žien pred násilím (2002), dostupné na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805e2612>

Odporúčanie č. R(79)10 Výboru ministrov Rady Európy členským štátom týkajúce sa migrantiek, dostupné na: <https://rm.coe.int/native/0900001680506f32>

Akčný plán Rady Európy (2017 – 2019) o ochrane detí utečencov a migrantov v Európe, dostupné na: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=090000168071484e

Uznesenie č. 2244 (2018) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy o migrácii z hľadiska rodovej rovnosti: posilnenie postavenia žien ako kľúčových aktérov pri integrácii, dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=25183>

Uznesenie č. 2159 (2017) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy o ochrane utečenkýň pred rodovo podmieneným násilím, dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/XrefDocDetails-EN.asp?FileID=23700>

Uznesenie č. 1765 (2010) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy o rodovo podmienených žiadostiach o azyl, dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17915>

Uznesenie č. 2159 (2017) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy o ochrane utečenkýň pred rodovo podmieneným násilím, dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/XrefXML2HTML-EN.asp?fileid=23700&lang=en>

Uznesenie č. 1765 (2010) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy o rodovo podmienených žiadostiach o azyl, dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17915&lang=en>

Odporúčanie č. 1940 (2010) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy týkajúce sa rodovo podmienených žiadostí o azyl, dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17916&lang=en>

Komentár Komiséra pre ľudské práva k ľudským právam utečenkýň a migrantiek, dostupné na: www.coe.int/en/web/commissioner/-/human-rights-of-refugee-and-migrant-women-and-girlsneed-to-be-better-protected?desktop=false

Všeobecné politické odporúčanie č. 16 o ochrane nelegálne prítomných migrantov pred diskrimináciou, Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI), dostupné na: <https://rm.coe.int/ecri-general-policyrecommendation-no-16-on-safeguarding-irregularly-p/16808b5b0b>

Rada Európy: Informačný list o ochrane migrantiek, utečenkýň a žiadateľiek o azyl pred rodovo motivovaným násilím (v angl. origináli „*Factsheet on protecting migrant women, refugee women and women asylum seekers from gender-based violence*“), 2018, dostupné na: <https://rm.coe.int/migrant-women-and-istanbul-convention/1680925865>

Rada Európy, Informačný list o ochrane práv migrantiek, utečenkýň a žiadateľiek o azyl (v angl. origináli „*Factsheet on protecting the rights of migrant, refugee and asylum-seeking women and girls*“), 2019, dostupné na: <https://rm.coe.int/prems-089319-gbr-2573-protecting-the-rights-ofmigrant-refugee-and-asy/168096608a>

Skupina expertov na boj proti násiliu na ženách a domácejmu násiliu – GREVIO, základné hodnotiace správy skupiny GREVIO sú dostupné na: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/country-monitoring-work

Osobitný zástupca Generálneho tajomníka pre migráciu a utečencov, správy z jednotlivých štátov sú dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/special-representative-secretary-general-migration-refugees/country-reports>

Publikácie Rady Európy venované Istanbulskému dohovoru a téme prevencie násillia páchaného na ženách sú dostupné na: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/publications

Publikácie Rady Európy týkajúce sa migrantiek a utečenkýň sú dostupné na: www.coe.int/en/web/genderequality/migrant-and-refugee-women-and-girls

Európsky dohovor o ľudských právach, dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/convention_slk.pdf

Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilí na ženách a domácejmu násilíu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor, 2011) a dôvodová správa k nemu, dostupné na: www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention

Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2005), dostupné na: www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008371d

Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním (Lanzarotský dohovor, 2007), dostupné na: www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/201

Všeobecná deklarácia ľudských práv (UDHR) (1948), dostupné na: www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html

Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951 a jeho protokol z roku 1967, dostupné na: www.unhcr.org/1951-refugee-convention.html

Dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965), dostupné na: https://treaties.un.org/doc/source/docs/cerd_sp_45-E.pdf

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ICCPR) (1966), dostupné na: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1976/03/19760323%2006-17%20AM/Ch_IV_04.pdf

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR) (1966), dostupné na: www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW) (1979) dostupné na: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/cedaw/cedaw_e.pdf

Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (UNCAT) (1984), dostupné na: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/catcidtp/catcidtp_e.pdf

Dohovor o právach dieťaťa (CRC) (1989), dostupné na: www.unicef.org/child-rights-convention

Deklarácia OSN o odstránení násilí páchaného na ženách (1993), dostupné na: www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocitycrimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf

Akčná platforma OSN (1995), dostupné na: https://beijing20.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf

VIII. Literatúra

Amnesty International (2016): „Utečenkyne na svojej ceste Európou čelia fyzickému napadnutiu, vykorisťovaniu a sexuálnemu obťažovaniu“ (v angl. origináli „*Female refugees face physical assault, exploitation and sexual harassment on their journey through Europe*“), dostupné na: www.amnesty.org/en/latest/news/2016/01/female-refugees-face-physical-assault-exploitation-and-sexual-harassment-on-their-journey-through-europe/

CEDAW Všeobecné odporúčanie č. 35 o rodovo podmienenom násilí páchanom na ženách, ktoré aktualizuje všeobecné odporúčanie č. 19, dostupné na: <https://undocs.org/CEDAW/C/GC/35>

Chessell et al: „Protokol na riadenie disociatívnych symptómov v populácii utečencov“ (v angl. origináli „*A Protocol for Managing dissociative symptoms in refugee populations*“), *The Cognitive Behaviour Therapist*, roč. 12, č. 27, 2019, dostupné na: www.cambridge.org/core/journals/the-cognitive-behaviour-therapist/article/protocol-for-managing-dissociative-symptoms-in-refugee-populations/1B09AB58101DF7AD547C6B72AFD5D16F/share/9c4f244dae3d8980094ec3d03fb961d2422cf5ae

Stratégia Rady Európy pre rodovú rovnosť 2018-2023 (v angl. origináli „*Council of Europe Gender Equality Strategy 2018-2023*“), dostupné na: <https://rm.coe.int/strategy-en-2018-2023/16807b58eb>

Rada Európy, Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácomu násilliu a o boji proti nemu (Istanbulský dohovor) Otázky a odpovede (v angl. origináli „*The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Questions and Answers*“), dostupné na: <https://rm.coe.int/prems-122418-gbr-2574-brochure-questions-istanbulconvention-web-16x16/16808f0b80>

Rada Európy: Informačný list o ochrane práv migrantiek, utečenkýň a žiadateľiek o azyl (v angl. origináli „*Factsheet on protecting the rights of migrant, refugee and asylum-seeking women and girls*“), 2019, dostupné na: [dostupné na: https://](https://)

rm.coe.int/prems-089319-gbr-2573-protecting-the-rights-ofmigrant-refugee-and-asy/168096608a

Rada Európy: Informačný list o ochrane migrantiek, utečenkýň a žiadateľiek o azyl pred rodovo motivovaným násilím (v angl. origináli „*Factsheet on protecting migrant women, refugee women and women asylum seekers from gender-based violence*“), 2018, dostupné na: [dostupné na: https://rm.coe.int/migrant-women-and-istanbul-convention/1680925865](https://rm.coe.int/migrant-women-and-istanbul-convention/1680925865)

Rada Európy: Sprievodná poznámka: Rámec na meranie prístupu k spravodlivosti vrátane špecifických výziev, ktorým ženy čelia, (v angl. origináli „*Guidance note: Framework for measuring access to justice including specific challenges facing women*“), Rada Európy a Ženy OSN, 2017, dostupné na: <https://rm.coe.int/168069cf4e>

Gyulai G. ed., Maďarský helsinský výbor (v angl. origináli „*Hungarian Helsinki Committee*“), 2015, Hodnotenie dôveryhodnosti v azylových konaniach: Multidisciplinárny školiaci manuál (v angl. origináli „*Credibility Assessment in Asylum Procedures: A Multidisciplinary Training Manual*“)

Európsky podporný úrad pre azyl, Azylové trendy (v angl. origináli „*Asylum trends*“), dostupné na: www.easo.europa.eu/latest-asylum-trends

Európska rada o utečencoch a exilantoch, Azylová štatistika (v angl. origináli: „*Asylum Statistics*“), 2018, dostupné na: www.ecre.org/asylum-statistics-2018-changing-arrivals-same-concerns/

Európsky súd pre ľudské práva, „*Non-refoulement* ako princíp medzinárodného práva a úloha súdnictva pri jeho implementácii“ (v angl. origináli: „*Non-Refoulement as a Principle of International Law and the Role of the Judiciary in its Implementation*“), Otvorenie seminára súdneho roka (v angl. origináli: „*Opening of the Judicial Year Seminar*“), 27. januára 2017, Dialóg medzi sudcami (v angl. origináli: „*Dialogue between Judges*“), dostupné na: www.echr.coe.int/Documents/Dialogue_2017_ENG.pdf

Európska databáza azylového práva poskytuje zhrnutia prípadov z rôznych európskych krajín, dostupné na: www.asylumlawdatabase.eu/en

Agentúra Európskej únie pre základné práva, EU MIDIS, Správa o prieskume v oblasti menšín a diskriminácie v Európskej únii, Správa o kľúčových údajoch č. 5, Viacnásobná diskriminácia (v angl. origináli: „*European Union Minorities and Discrimination Survey. Data in Focus Report 5, Multiple Discrimination*“), 2011, dostupné na adrese: <https://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>

Európska ženská lobby, „Od konfliktu k mieru? #Hlasyžien: Odporúčania na predchádzanie násilliu páchaného na utečenkyniach na ceste a na boj proti nemu“ (v angl. origináli: „*From Conflict to Peace? #Womensvoices: Recommendations on preventing and combating violence against refugee women and girls on the move*“), 2016, dostupné na adrese: www.womenlobby.org/IMG/pdf/_womensvoicesfinalforweb.pdf

Príručka IASC o rodovej rovnosti pre humanitárnu činnosť (v angl. origináli: „*The Gender Handbook for Humanitarian Action*“), február 2018, dostupné na: <https://interagencystandingcommittee.org/gender-and-humanitarian-action/content/iasc-gender-handbook-humanitarian-action-2017>

Médecins Sans Frontières: „Prekážková dráha do Európy“ (v angl. origináli: „*Obstacle course to Europe*“), 2016, dostupné na: www.msf.org/sites/msf.org/files/msf_obstacle_course_to_europe_0.pdf

Pittawa E. and Bartolomei L.: „Utečenci, rasa a pohlavie. Viacnásobná diskriminácia utečenkýň“ (v angl. origináli: „*Refugees, Race and Gender. The Multiple Discrimination against Refugee Women, Refuge Canada's Journal on Refugees*“), Refuge Canada's Journal on Refugees, 2001, dostupné na: <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/view/21236/19907>

Právna skupina pre utečenkynye (v angl. origináli: *Refugee Women's Legal Group*): Usmernenia o rodovej rovnosti pre rozhodovanie o žiadostiach o azyl v Spojenom kráľovstve (v angl. origináli: „*Gender Guidelines for the Determination of Asylum Claims in the UK*“), 1998, dostupné na: <http://www.ilpa.org.uk/resources.php/4112/gender-guidelines-for-the-determination-of-asylum-claims-in-the-uk>

Simon-Butler A. and McSherry B.: Vymedzenie sexuálneho a rodovo podmieneného násillia v kontexte utečencov (v angl. origináli: „*Defining sexual and gender-based violence in the Refugee Context*“), 2019, IRiS Working Paper Series č. 28/2019, dostupné na: www.birmingham.ac.uk/Documents/college-social-sciences/social-policy/iris/2019/iris-working-papers-28-2019.pdf

Swain, A. and O'Rourke C.: Sprievodca všeobecným odporúčaním CEDAW č. 30 a rezolúciami Bezpečnostnej rady OSN o ženách, mieri a bezpečnosti (v angl. origináli: „*CEDAW Guidebook on CEDAW General Recommendation No. 30 and the UN Security Council resolutions on women, peace and security*“), 2015, dostupné na: <https://asiapacific.unwomen.org/fr/digital-library/publications/2015/08/guidebook-on-cedaw-general-recommendation-no-30>

UNHCR, Globálne trendy núteného vysídľovania (v angl. origináli: „*Global Trends in Forced Displacement*“), 2019, dostupné na: www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5d08d7ee7/unhcr-global-trends-2018.html

UNHCR, Príručka a usmernenia o postupoch a kritériách na určovanie postavenia utečencov podľa Dohovoru z roku 1951 o právnom postavení utečencov a Protokolu z roku 1967 (v angl. origináli: „*Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*“), 2019, dostupné na: www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html

UNHCR, Cesty zo zúfalstva: Utečenci a migranti prichádzajúci do Európy a na jej hranice január - december 2018 (v angl. origináli: „*Desperate Journeys: Refugees and migrants arriving in Europe and at Europe's borders January-December 2018*“), dostupné na: www.unhcr.org/desperatejourneys/

UNHCR, Počiatková hodnotiacia správa: Riziká ochrany žien a dievčat počas európskej utečeneckej a migračnej krízy: Grécko a Bývalá juhoslovanská republika Macedónsko (v angl. origináli: „*Initial Assessment report: Protection risks for Women and Girls in the European Refugee and Migrant Crisis: Greece and the former Yugoslav Republic of Macedonia*“), dostupné na: www.unhcr.org/protection/operations/569f8f419/initial-assessment-report-protection-risks-womengirls-european-refugee.html

Názory UNHCR na rodovo podmienené žiadosti o azyl a vymedzenie "osobitnej sociálnej skupiny" tak, aby zahŕňala rod (v angl. origináli: „*UNHCR's views on Gender-Based Asylum Claims and Defining "Particular Social Group" to Encompass Gender*“), Projekt právnikov UNHCR pre oblasť azylu (v angl. origináli „*UNHCR Asylum Lawyers Project*“), november 2016, dostupné na: www.unhcr.org/en-us/5822266c4.pdf

Vysoký komisár OSN pre utečencov (UNHCR), Postavenie utečenca, svojvoľné odňatie štátnej príslušnosti a osoby bez štátnej príslušnosti v kontexte článku 1 A ods. 2 Dohovoru z roku 1951 o právnom postavení utečencov a jeho Protokolu z roku 1967 (v angl. origináli: „*Refugee Status, Arbitrary Deprivation of Nationality, and Statelessness within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*“), október 2014, PPLA/2014/01, dostupné na: www.refworld.org/docid/543525834.html

UNHCR, Pozičný dokument o násilí páchanom na ženách a dievčatách v Európskej únii a osobách patriacich pod mandát UNHCR (v angl. origináli: „*Position Paper on Violence against Women and Girls in The European Union and Persons of Concern to UNHCR*“), marec 2014, dostupné na: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/04/UNHCR_Position_Paper_VAW_14_March_2014.pdf

UNHCR, Prevencia, zmierňovanie rizík a reakcia: Sexuálne a rodovo podmienené násilie (v angl. origináli: „*Prevention, risk mitigation and response: Sexual and gender-based violence*“), dostupné na: www.unhcr.org/5ce7d6784.pdf

Príručka UNHCR pre ochranu žien a dievčat (v angl. origináli: „*Handbook for the Protection of Women and Girls*“), január 2008, dostupné na: www.refworld.org/docid/47cfc2962.html

UNHCR, Sexuálne a rodovo podmienené násilie voči utečencom, navrátilcom a vnútorne vysídleným osobám: Usmernenia pre prevenciu a reakciu (v angl. origináli: „*Sexual and Gender-based violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons: Guidelines for Prevention and Response*“), máj 2003, dostupné na: www.unhcr.org/protection/women/3f696bcc4/sexual-genderbased-violence-against-refugees-returnees-internally-displaced.html

Ženy OSN, Správa o právnych nárokoch žiadateľiek o azyl v Európskej únii (v angl. origináli: „*Report of the legal rights of women and girl asylum seekers in the European Union*“), 2017, dostupné na: www.refworld.org/pdfid/59201c884.pdf

Správa Komisie OSN pre postavenie žien z jej päťdesiateho siedmeho zasadnutia (4. -15. marca 2013) E/2013/27, dostupné na: www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/2013/27

Deklarácia Valného zhromaždenia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách, 1993, dostupné na: [www.ohchr.org/EN/ ProfessionalInterest/Pages/ ViolenceAgainstWomen.aspx](http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ViolenceAgainstWomen.aspx)

Rezolúcia Organizácie Spojených národov č. 1820, S/RES/1820, 2008, dostupné na: [https://undocs.org/en/S/RES/1820\(2008\)](https://undocs.org/en/S/RES/1820(2008))

ČLÁNOK 60 – Rodovo podmienené žiadosti o azyl

1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia, aby zabezpečili, že rodovo podmienené násilie na ženách môže byť uznané ako forma prenasledovania v zmysle článku 1 A (2) Dohovoru o právnom postavení utečencov z roku 1951 a ako forma vážneho bezprávia, ktoré vedie k doplnkovej/subsidiárnej ochrane.

2. Zmluvné strany zabezpečia rodovo citlivú interpretáciu všetkých oblastí dohovoru a tam, kde sa preukáže, že obava z prenasledovania je jedným z dôvodov alebo tvorí viacero z týchto dôvodov, žiadateľom sa udelí postavenie utečenca podľa uplatniteľných relevantných nástrojov.

3. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na prijatie rodovo citlivých postupov a podporných služieb pre žiadateľov o azyl, ako aj vytvorenie smerníc o rodovej rovnosti a rodovo citlivého azylového konania vrátane určenia postavenia utečenca a žiadosti o medzinárodnú ochranu.

ČLÁNOK 61 – Zásada *non-refoulement* (nenavrátania)

1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na dodržiavanie zásady *non-refoulement* (nenavrátania) v súlade s existujúcimi záväzkami podľa medzinárodného práva.

2. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na zabezpečenie toho, aby obeť násilia na ženách, ktoré potrebujú ochranu, bez ohľadu na ich postavenie alebo pobyt, neboli za žiadnych okolností vrátené do štátu, kde by ich život alebo sloboda mohli byť ohrozené alebo kde by mohli byť podrobené mučeniu či neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu.

www.coe.int

Rada Európy je najvýznamnejšou organizáciou na ochranu ľudských práv na európskom kontinente. Rada Európy má 47 členských štátov, vrátane všetkých členských štátov Európskej únie. Všetky členské štáty Rady Európy podpísali Európsky dohovor o ľudských právach zameraný na ochranu ľudských práv a na podporu demokracie a právneho štátu. Európsky súd pre ľudské práva dohliada na dodržiavanie dohovoru v členských štátoch.

SLO

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE